

Turun kaupunginpuutarhan ja seurakuntien puutarhan alueen rakennushistoriaselvitys

Sisällys

Johdanto.....	3
Varhaisempi maankäyttö.....	4
Puutarhapalstat.....	7
Alueen kaavoittaminen.....	12
Kaupunginpuutarha.....	17
Seurakuntien puutarha.....	30
Lähteet.....	41

Johdanto

Tämä selvitys koskee Turun Peltolan kaupunginosan korttelin 4 tontteja 16 ja 17 osoitteessa Uudenmaantie 45 ja Ilpoistentie 3. Alueella ovat toimineet sekä seurakuntien että kaupungin puutarhat. Molempien puutarhojen toiminta alueella on päättynyt. Suurin osa maapinta-alasta on rakentamatonta vanhaa puutarhamaata. Kasvihuoneita lukuun ottamatta puutarhatoimintaa varten rakennetut rakennukset ovat edelleen olemassa molemmilla tonteilla ja osittain käytössä. Maa-alueet ovat edelleen kaupungin ja seurakuntayhtymän omistuksessa.

Alueella on vireillä asemakaavanmuutos. Kaavoituksen tavoitteena on kaupunkikuvallisesti korkealaatuinen asuinalue, joka huomioi arvokkaan ympäristön hautausmaan naapurissa kaupungin sisääntuloväylän varrella. Alueen suunnittelusta järjestetään arkkitehtisuunnittelukilpailu ilmoittautumiskutsukilpailuna.

Tutkimus alueen käytön historiasta on osa kaavamuutoksen selvitysaineistoa ja se on laadittu virkатыönä Turun kaupungin kaavoituksessa. Kyseessä on alueellinen rakennushistoriaselvitys, jossa pääpaino on rakennetun ympäristön vaiheiden kuvaamisessa. Kokonaiskuvan ja kulttuurihistoriallisen viitekehityksen selvittämiseksi tutkimuksessa on tarkasteltu myös puutarhakäyttöä edeltäviä vaiheita ja ympäröivien alueiden maankäytön muutoksia. Selvityksessä ei ole tutkittu tarkasti yksittäisiä rakennuksia.

Tutkimusaineistona on käytetty maastohavaintojen ohella rakennuslupa-asiakirjoja, muita piirustuksia ja suunnitelmia, kiinteistöjen vuokraamiseen liittyviä asiakirjoja, sanomalehtiä, karttoja ja valokuvia pääasiassa kaupunginarkiston, kaupunkiympäristötoimialan ja seurakuntayhtymän kokoelmista.

Varhaisempi maankäyttö

Eteläinen takamaa

Keskiajalle asti Aurajoen eteläpuoli kuului Kaarinan pitäjän Nummen eli Ylistaron jakokuntaan. Keski-ajalla tästä erotettiin Uittamon ja Sotalaisten jakokunnat ja 1600-luvulla Sotalaisesta vielä Heikkilän jakokunta. Heikkilä sijaitsi Aurajoen suussa ja siihen sisältyivät Pisun, Heikkilän, Askaisten, Korppolaisten ja Viikkilän kylät. Uittamon rannikkojakokuntaan kuului kantakylän ohella Ispoinen ja Ilpoinen. Uudenmaantien varren alueet Skanssiin saakka kuuluivat Sotalaisten jakokuntaan, joka koostui Sotalaisten, Skarppakullan ja Pispalan kylien maista. Selvitysalue kuului Sotalaisten kylään. Pisusta jakautui jokea lähellä olevan kantakylän oheen Saarenpisu eli nykyinen Peltola, joka tuli osaksi Sotalaisten jakokuntaa Pisun jäädessä Heikkilään. Skarppakullan ja Sotalaisten kylät olivat aiemmin kuuluneet eri jakokuntiin ja niiden rajana toimi Turusta Viipuriin johtava maantie (Uudenmaantie). Kirkko ja kaupunki hankkivat eri vaiheissa 1300–1500-luvuilla Sotalaisten ja Skarppakullan alueet omistukseensa, jolloin alueet tulivat osaksi samaa jakokuntaa ja kaupunkilaitosta. Kirkon maita peruutettiin kruunulle 1500-luvulla, ja kruunu lahjoitti peruutetut maat kaupungille kaupunkilaitoksen ylläpitoa varten eli virkamiesten palkkatiloiksi. Heikkilä jäi kruunun tilaksi, johon liitettiin Pisun talo. Idässä Sotalaisten jakokunta rajoittui Lausteen ja Kakkaraisten eli Koivulan kylien maihin. Raja noudatteli jotakuinkin Koivulankadun ja Skarppakullantien linjauksia. Lauste kuului jokivarressa olevaan Nummen jakokuntaan. Kakkarainen oli osa laajaa rannikon jakokuntaa, johon kuuluivat lisäksi Uittamo, Ispoinen, Ilpoinen, Harittu, Rauvola, Kaisti, Kappola ja Vaarniemi.¹

Isojakokartta Turun kaupungin takamaasta ja Pisun-talon kylästä 1793 (MMH /KA D). Kartan yläreunassa kulkee Uudenmaantie. Suurin osa sen eteläpuolelta on merkitty takamaan laidunmaaksi (42), pohjoispuolella on Skanssin hiekkamaata (43), joka työntyy nykyisen sairaanhoito-oppilaitoksen takaiselle kallioleikkimulle. Kummun viereen on merkitty Mikkolan porrasiitti (26). Kartan vasemmassa laidassa näkyy vanha reitti Ispoisista Peltolan kautta maantielle. Reitin länsipuolella on nykyinen Täähkäpuisto ja itäpuolella sijaitsee seurakunnan puutarhamaa. Peltolan kylätontti on merkitty punaisella alueen eteläosaan. Kartta päättyy idässä Kakkaraisten / Koivulan puustellin rajaan nykyisen Koivulankadun kohdalla.

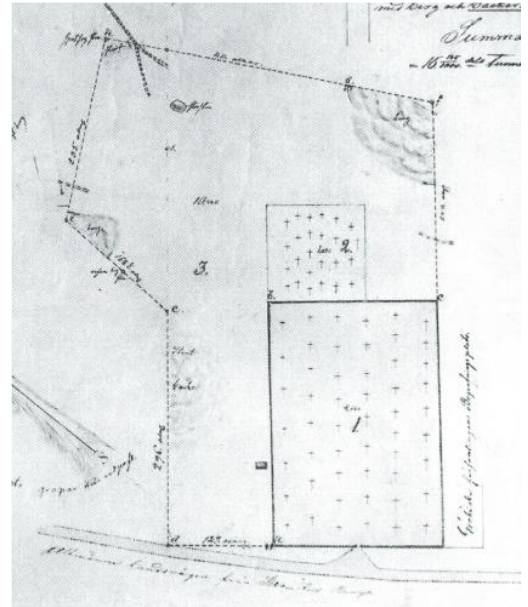
Selvitysalueen osalta maat olivat 1900-luvun puoliväliin saakka maatalouskäytössä ja ne kuuluivat kaupungin hallussa olevaan Eteläiseen takamaahan. Takamaa oli jaettu vuokrapalstoihin, joiden numerot puutarhojen alueella olivat 20–22. Kaupunginpuutarhan alueesta noin puoli kilometriä itään on siirtola-puutarhan alue, jonka sisään jää Peltolan eli Saarenpisun kylätontti. Kylästä käytettiin nyt myös nimeä Pisu (vanha Pisun tila oli liitetty Heikkilään). Pisusta oli tullut kaupungin palkkatila, mutta se ei kuulunut takamaahan. Tila lunastettiin perinnöksi 1859, mutta kaupunki hankki maat takaisin 1934. Takamaahan sisältyivät Itäharju, Kupittaa, Luolavuori, Mäntymäki ja Vasaramäki. Itäharjulle ja Mäntymäkeen nousi suunnitelmallista, kaupunkimaista pientaloasutusta 1910-luvulta lähtien. Luolavuoren, Peltolan ja Koivulan kaavoittaminen alkoi vasta sotien jälkeisen jälleenrakennuksen yhteydessä.²

¹ Oja 1946, 69–73, 225–229; Cardberg 1971, 126–131; Kuujo 1981, 197–199. Alueen kylien ja talojen määrät sekä jakokuntien rajat vaihtelivat useaan otteeseen keskiajan lopussa ja sen jälkeen, ks. tästä tarkemmin esim. Oja 1946.

² Turun eteläisestä takamaasta kartta 1793; Asemakaavat ja asemakaavanmuutokset KYTO; Juva 1957, 783–785; Uusitalo 1982, 376; Innamaa 1957, 222; Tonttijakoasiakirjat KYTO.

Turun asemakarttaan 1837 liittyvä laajempi sijaintikartta (KA D), jossa on esitetty mm. kylien paikat, tiet ja hautausmaa vanhimmassa muodossaan. Pisun talo on tässä merkitty 1793 karttaa lähemmäs.

Hautausmaan laajennussuunnitelma 1861. Käytössä olevan alue on merkitty yhtenäisellä viivalla ja numerolla 1. Tarkk'ampujapataljoonan hautausmaa on sen takana numero 2. Laajennusalue on esitetty katkoviivalla. Vanhan osan kaupunginpuoleisella sivulla, muurin ulkopuolella on pieni rakennus, joka on mahdollisesti puutarhurin palstalle siirretty haudankaivajien rakennus. Kuva Kaisti & Puhakka 1999, 29, alkuperäinen TMA / P.O. Welin.

Hautausmaa

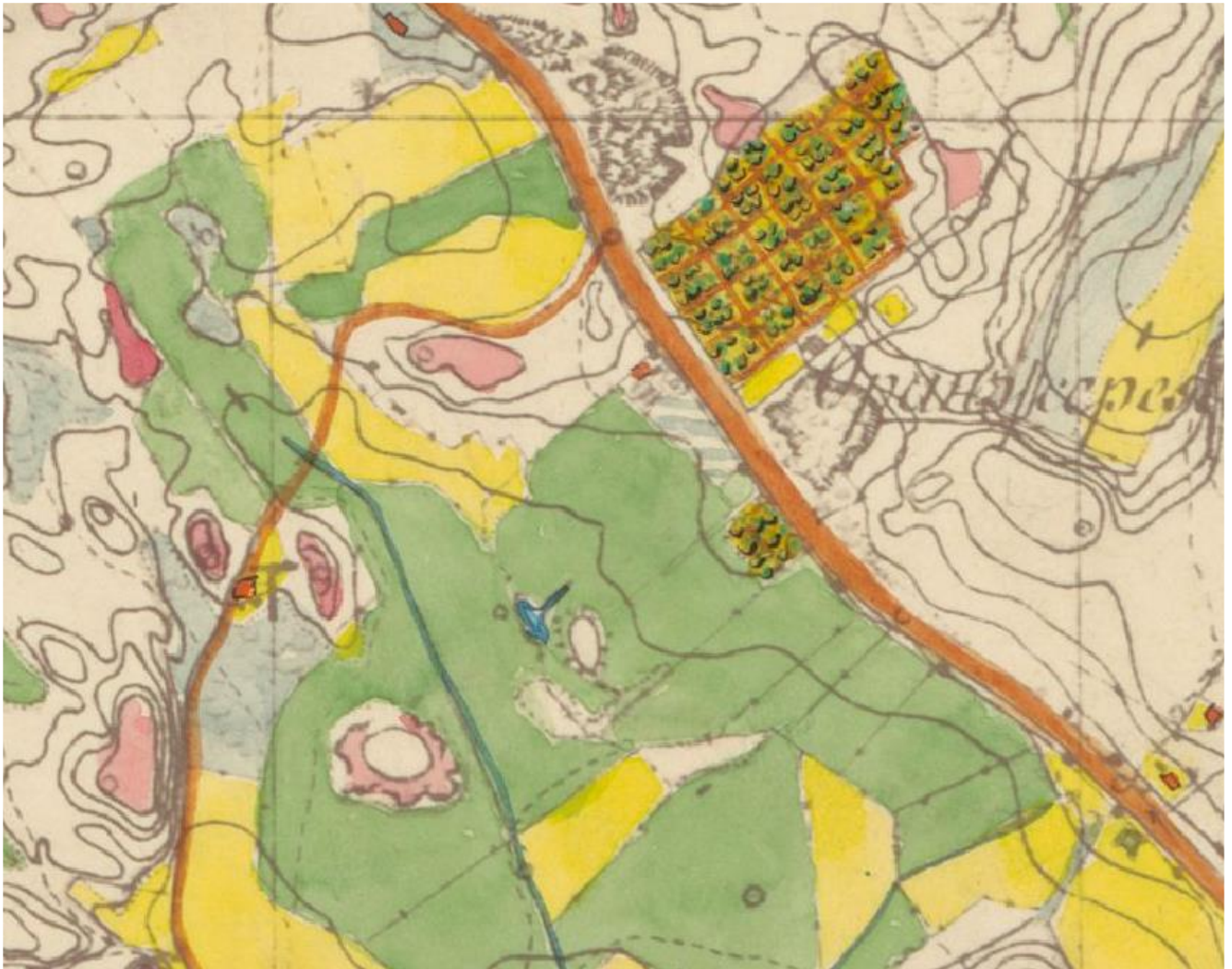
Tuomiokirkkoon hautaamisen lopettamista alettiin valmistella 1700-luvun lopulla. Koska kirkkomaa oli liian ahdas, kaupungilta varattiin Skanssin malmilta puolitoista hehtaaria maata, jolle arkkitehti Charles Bassi suunnitteli ympäröimäin ja portin. Kuningas vahvisti suunnitelmat 1805 ja työt käynnistyivät seuraavana vuonna. Hautausmaa vihittiin käyttöön syksyllä 1807. Aluksi hautausmaa oli vain kenttä ilman erillisiä hautapaikkoja ja käytäviä. Ortodoksinen hautausmaa perustettiin luterilaisen viereen 1823. Kaupunginarkkitehti Gylich laati hautausmaan laajennussuunnitelmat, ja Uudenmaantielle saakka laajennettu hautausmaa vihittiin 1849. Suunnitelmaan oli merkitty pysyvät käytävät ja puuistutuksia niiden varteen. Hautausmaan taakse tuli 1850 Tarkk'ampujapataljoonalle erillinen hautaus-alue. Hautausmaata laajennettiin länteen ja pohjoiseen 1863, jolloin jo lakkautetun pataljoonan alue liitettiin varsinaiseen hautausmaahan. Tässä vaiheessa muodostui nykyisin vanhana hautausmaana tunnettu alue. Hautausmaata on laajennettu tämän jälkeen vielä useaan kertaan. Seurakuntien puutarhan perustaminen kytkeytyy vaiheeseen, jossa hautausmaa sai puistomaisen luonteensa. Tämä tapahtui 1850- ja 1860-luvun vaihteessa Erik Julinin aloitteesta. Tällöin hiekkamaan päälle tuotiin multaa, istutettiin puita ja tulpapaaneja sekä siistittiin maastoa ja kasvillisuutta. Ehostuksesta huolehti alkuun tehtävää varten perustettu hautausmaan kaunistamiskomitea. Vuoden 1863 laajennuksen yhteydessä perustettiin ylläpidosta vastaavan puutarhurin virka, johon sisältyi asunto hautausmaata vastapäätä Uudenmaantien eteläpuolelta.³ Asuntoa varten lunastettiin vuokramaata tiluslohkoista 20 ja 21.

Takamaan tiluslohkot

Kaupungin rahatoimikamari piti lokakuun alussa 1886 huutokaupan Eteläisen Takamaan tiluslohkojen 15–24 vuokraoikeuksista, jotka annettiin 15 vuodeksi 1887 alkaen. Tiluslohkot 20–21 olivat tähän saakka olleet raatimies ja kauppias J.G. Wikeströmin hallussa. Palstasta 20 eli tulevan kaupunginpuutarhan alueesta eniten tarjosi talonomistaja J. Gustafsson. Palstan 21 huusi ensin ajuri A. Ingren, ja kahden viikon kuluttua talonomistaja J. Stenberg, joka antoi voittaneen tarjouksen myös palstasta 24 (myöhemmin Petreliuksen lastenkoti). Palsta 22 oli mittari K. Mattsonilla, ja sen huusi puutarhuri Fredrik Wigander, joka oli 1880 alkaen toiminut hautausmaan puutarhurina. Lohko 20 oli 1900-luvun alussa peltiseppä M. A. Ka-

³ Kaisti & Puhakka 1999.

reliuksella, joka luovutti oikeudet 1913 maanviljelijä F. B. Eklundille. Kun seurakunnan palstaa laajennettiin 1915, oli palstan 20 haltijana Eklund, ja palstojen 21 ja 22 vuokralaisena oli kauppias Frans Lundelin.⁴

Ylh.: Selvitysalueen ympäristöä vuoden 1880 venäläisessä topografikartassa (KA). Kartan oikeassa reunassa näkyy Pisun ja Kakkaraisten taloista kaupunkiin johtava tie. Sen pohjoispuolella, lähellä maantien risteystä on nykyisen Tähkäpuiston alue ja eteläpuolella vastapäätä hautausmaata on seurakunnan puutarhapalsta, joka näkyy raidoitettuna. Sen kaakkoispäässä on pieni neliönmuotoinen puutarha, jolta johtaa suora reitti niittymaan läpi pienelle kumpareelle. Sen vieressä on lampi, joka oli myöhemmin osa kaupunginpuutarhan ympäristösuunnitelmaa.

Oik.: Tiluslohkot vuoden 1883 kartalla. Puutarhojen alue muodostuu lohkoista 20–22, joista kartalla on jo osoitettu seurakuntien puutarha. Sen palsta on tien suuntainen, toisin kuin peltoviljelypalstat, jotka on esitetty sarkoina. Palstoilla 20–22 on jo useita rakennuksia.

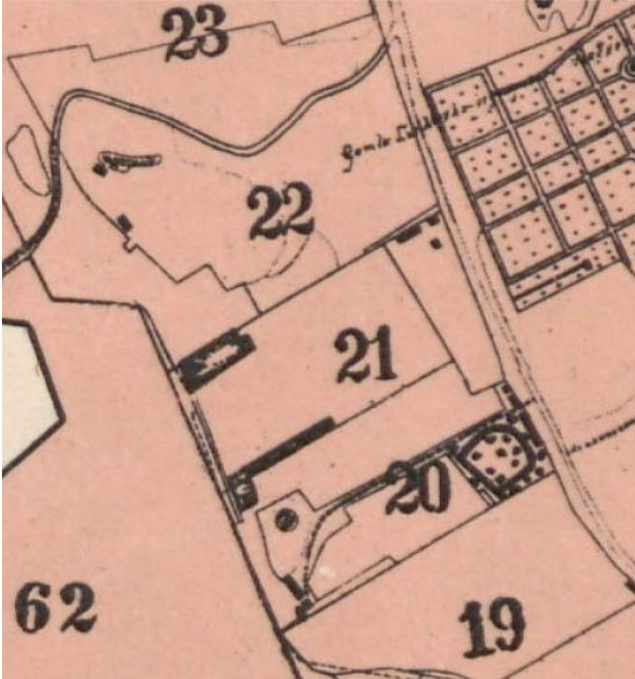

⁴ Turun lehti 25.9.1886 ja Sanomia Turusta 5.10.1886 ja 19.10.1886; Turun Sanomat 26.7.1913.

Puutarhapalstat

Seurakuntien ja kaupunginpuutarhan kiinteistöt merkittiin tonttirekisteriin vasta 1990-luvun alussa, mitä ennen ne olivat Eteläisen Takamaan Sotalainen RN:o 1 -nimisen kaupungin omistaman tilan tiluslohkoja. Puutarhalohkojen rajoja on muutettu useaan kertaan 1900-luvun kuluessa. Nykyinen tonttijako on vuodelta 1993, jolloin vuonna 1990 muodostettu tontti 15 jaettiin kahdeksi eri tontiksi 16 ja 17 Uudenmaantien suuntaisesti. Ennen kaupunginpuutarhan perustamista tilanne oli samanlainen eli korttelin 4 pohjoisosa eli Uudenmaantien varren suuntainen osuus oli seurakuntien käytössä. Kaupunginpuutarhan perustamisen yhteydessä 1940-luvulla maat jaettiin toiseen suuntaan eli Ilpoistentien suuntaisesti, mikä oli ollut myös vanhojen peltolohkojen jakosuunta.⁵

Takamaan palstat vuoden 1911 kartassa (KA D).

Seurakuntien palstaa laajennettiin ensimmäisen keran vuoden 1915 lopussa pohjoiseen, länteen ja etelään. Suurin osa lisämaasta luovutettiin lohkoista 21. Lisäksi maata saatiin lohkoista 20 ja pieni kappale lohkoista 22. Luovutuksiin liittyi rasituksena Uudenmaantiestä haarautuva, seurakunnan kautta poikkeava yhteys Lundelinin palstoille 21 ja 22 sekä laajennusalueelle jäävä kaivo, jonka käyttö sallittiin Lundelinin puutarhalle. Lundelin esitti ehtoinaan lisäksi, että seurakunta rakentaa uuden tieyhteyden, joka ilmeisesti tarkoitti haudankaivajien rakennuksen pohjoispuolelle tehtyä uutta liittymää. Tällöin Lundelinille ei tarvinnut kulkea seurakunnan puutarhurin pihapiiriin kautta. Seuraava rajamuutos liittyy kaupunginpuutarhan tulon. Vuonna 1943 seurakunnat luovuttivat palstan kaakkoispäädyn kaupunginpuutarhan käyttöön ja seurakunnat sai puolestaan uutta maata lounaissivulta. Palsta laajeni tähän suuntaan vielä 1963, jolloin puutarha oli lähes neliön muotoinen ja pinta-alaltaan 7 000 m².⁶

Seurakuntien puutarhapalsta oli kaupungin omistuksessa 1990-luvulle asti. 1990-luvulla palattiin taas siihen, että seurakunta sai käyttöönsä Uudenmaantien suuntaisen alan, josta tuli nyt seurakuntien omistama tontti. Kaupunginpuutarhan aikaisten käytävien ja tammiaitojen vuoksi maastossa on kuitenkin edelleen hahmotettavissa 1940-luvun järjestely. Sairaanhoidon oppilaitoksen kiinteistö muodostettiin 1968 palstasta 22, joka oli ollut Fridhemin kauppapuutarhana. Oppilaitoksen tonttiin lisättiin nykyinen paikointialue 1991. Lisäosa otettiin alueesta, joka oli 1960-luvulla liitetty kaupunginpuutarhaan ja myöhemmin taas seurakunnan puutarhaan.⁷

Kaupunginpuutarhan vuokraoikeus palstalle 20 alkoi jo 1.1.1942, jolloin käyttöön osoitettiin 4,9 hehtaaria. Seuraavan vuoden mittauksessa puutarhalle varattiin noin 5,95 ha:n ala. Maata erotettiin 4 168 m² seurakunnan puutarhasta ja kaksi sarkaa lohkoista 21, joka kuului Fridhemin puutarhaan. Seurakunta sai samasta lohkoista lisämaata 4 890 m² eli hieman luovutusta enemmän. Kaupungin palsta oli siis alkuun pitkän suorakaiteen mallinen ja Ilpoistentien suuntainen. Ruiskadun rakentamisen yhteydessä 1940-luvun lopulla kadun ja palstan väliin jäänyt kapea, kolmionmallinen kaistale liitettiin puutarhaan, ja risteysalueelle jäänyt kulma liitettiin katualueeseen. Fridhemin isäntä Westerèn luovutti 1957 kaupunginpuutarhalle lohkoista 21 kuusi sarkaa (noin 1 ha). Vuoden 1962 järjestelyissä molempia puutarhoja laajennettiin lisää konkurssiin menneen Westerènin puutarhan alueelle. Kaupunginpuutarha sai 1963 alkaen 16 000 neliötä lisämaata lohkoista 21 ja osasta lohkoa 62, ja luovutti korttelin keskeltä seurakunnalle 2 000 m². Seurakunta sai uutta maata lisäksi 5 000 neliötä korttelin keskeltä, em. 2 000 m² alan vierestä. Kaupun-

⁵ Tonttijakoasiikirjat KYTO; Tiluslohkokartat KYTO; Karta öfver Åbo stad...1883.

⁶ Trimble WebMap; Turun kaupungin puutarha...27.9.1962; Kartta tiluslohkoista N:o 21 ja 22...19.6.1933; Kartta Eteläisen takamaan tiluslohkoista...20.9.1943; Karta öfver Åbo stad...1883; Kaupunginvaltuusto 18.11.1915; Tontti- ja maa-alueitten vuokralaisluettelot, Peltola.

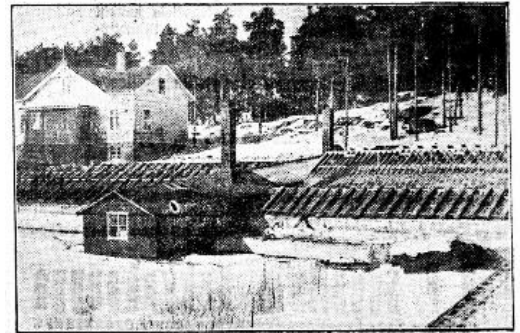
⁷ Tonttijakoasiikirjat KYTO; Tiluslohkokartat KYTO; Karta öfver Åbo stad...1883; Vuokralaisluettelo Eteläinen Takamaa tilukset 21 ja 22.

ginpuutarhan kooksi tuli nyt huomattavat 73 500 m², seurakunnan palstan koko oli n. 32 000 m². Kaupungin palsta kattoi noin kolme neljäsosaa kokoko korttelista. Lohko 22 luovutti seurakunnille vielä lisää 2 800 neliötä seurakunnan lohkon pohjoispuolelta vuonna 1967. Tämän jälkeen puutarhoilla ei ollut enää laajenemismahdollisuuksia, sillä ympäröivät alueet oli asemakaavassa (23/1952) varattu muuhun käyttöön.⁸

Palstat pieneivät Uudenmaatien puoleiselta sivulta Uudenmaantien leventämisen yhteydessä 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa. Vuonna 1990 tehtiin nykyistä tonttijakoa edeltävä tonttijako, jossa molemmat puutarhat olivat edelleen yhtä kiinteistöä, josta kolmannes oli seurakuntien käytössä. Tontin numeroksi tuli 15 ja sen pinta-ala oli 9,2 ha. Nykyisessä tonttijaossa vuodelta 1993 molemmat puutarhat saivat omat, lähes yhtä suuret tonttinsa. Seurakunnan tontin kooksi tuli 44 500 m² ja kaupunginpuutarhan 48 300 m².⁹

Fridhemin puutarha palstalla 22, kuva edesmenneen kaupunginpuutarhuri Ossian Gauffinin laatimasta artikkelista, joka julkaistiin Turun Sanomissa 12.4.1925. Fridhemin puutarhurina oli Sigfrid Westerén, joka oli toiminut seurakunnan puutarhurina 1902–1907. Palstan entinen isäntä Wigander oli hänkin hautausmaan puutarhurina 1880–1889. Westerén isännöi palstaa aina Fridhemin konkurssiin 1961 saakka.

Kauppapuutarhoja Turussa.

Fridhemin kauppapuutarha.

Puutarha, jonka kymmenvuotia sitten perusti puutarhuri S. Westerén, sijaitsee kaupungin Eteläisellä Takamaalla vanhan hautausmaan läheisyydessä Zepoihin johtavan maantien varrella.

Seurakunnan puutarhurit ja kauppapuutarha palstoilla 21 ja 22

Seurakunta perusti 1862 hautausmaan hoitamiseksi puutarhurin viran. Ennen kuin haku virkaan avattiin, siihen ilmoittautui halukkaaksi Kaarinan Rauhalinnan kartanon puutarhurina toiminut Karl Henrik Renvall, joka hyväksyttiin tehtävään. Puutarhurin tuli mm. huolehtia hautausmaan yleisestä kunnossapidosta ja pitää kasvihuonetta hautakukkia varten. Tehtäviin kuului myös hoitaa hautoja ja pystyttää muistomerkejä maksua vastaan. Palkkaan kuului asunto hautausmaan puutarhapalstalla.¹⁰

Renvallin jälkeen puutarhurina oli 1880 alkaen vuoteen 1889 K. F. Wigander, joka asui aluksi Kerttulinkadulla kirkkovahtimestarin talossa, ja muutti vasta myöhemmin Skanssiin. Wigander hankki hautausmaan puutarhan naapurista palstan 22 vuokraoikeudet 1886. Wiganderin kuoltua 1889 puutarhurin tehtävästä vastasi tämän leski apunaan veljensä, puutarhurimestari Christian Källgren, joka valittiin varsinaiseksi puutarhuriksi 1891. Myös Källgren oli toiminut aiemmin Rauhalinnan puutarhurina. Källgren jatkoi palstan 22 vuokralaisena ja hankki lisäksi 1901 myös palstan 21. Palstan 21 koko oli tässä vaiheessa 3,4 ha ja palstan 22 oli 6,7 ha. Källgrenin kuoltua 1902 viran hoitovastuu jäi jälleen leskelle, jonka apuna oli Sigfrid Westerén. Tämä nimettiin varsinaiseksi puutarhuriksi 1903. Westerén lopetti 1907 jatkaen omia liiketoimiaan. Westerèniä seurasi läheisen Koivulan puustellia valtiolta vuokrannut puutarhamestari Johan Green. Hän toimi virassa vuoteen 1920 saakka apunaan Birger Lindell, joka oli työskennellyt Westerènin kukkakaupan esimiehenä. Hän jatkoi seurakunnan pääpuutarhurina 1936 saakka. Hänen jälkeensä toimeen valittiin kaupunginpuutarhurina työskennellyt Veli Sorma. Hänen kaaduttua sodassa 1941 puutarhuriksi tuli Viipurin kaupunginpuutarhuri Eino Laaksonen. Hänen aikanaan naapuripalstalle 20 perustettiin kaupunginpuutarha ja hautausmaan puutarhurin virka muutettiin ylipuutarhurin viraksi. Vuonna 1967 hänen seuraajakseen tuli Pauli Ojanen ja vuonna 1987 ohjat otti Markku Mannerkorpi.¹¹

⁸ Tonttijakoasiakirjat KYTO; Kartta tiluslohkoista N:o 21 ja 22...19.6.1933; Kartta eteläisen takamaan tiluslohkoista...20.9.1943; Turun kaupungin puutarha...27.9.1962; Kiinteistö- ja rakennuslautakunta 19.12.1962 § 103; Turun kaupungin kiinteistö- ja rakennusvirasto, mittausosasto 13.4.1967; Tontti- ja maa-alueitten vuokralaisluettelot.

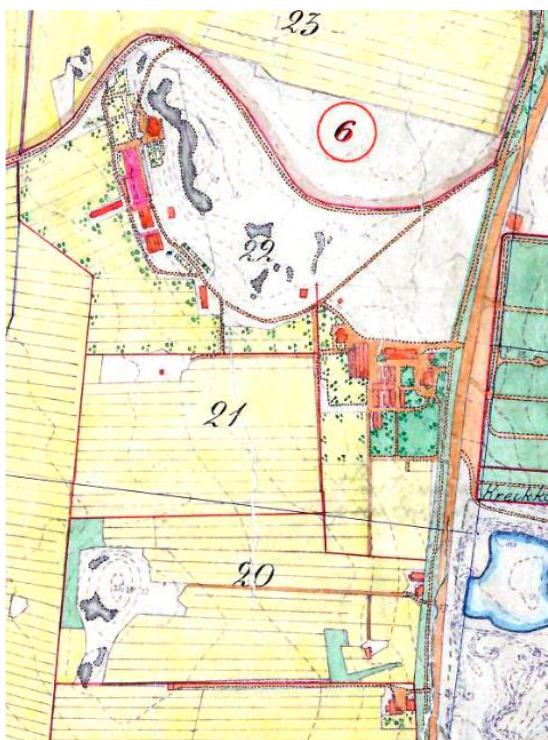
⁹ Lopullinen selitelmä ja arviokirja 1976; Tonttijaot 24.10.1990 ja 15.1.1993; Kiinteistö- ja rakennuslautakunta 13.10.1948 § 21, 14.2.1949 § 13 ja 23.2.1949 § 21 ja 25.

¹⁰ Kaisti & Puhakka 1999, 33–34; Kaisti & Puhakka 1999, 28.

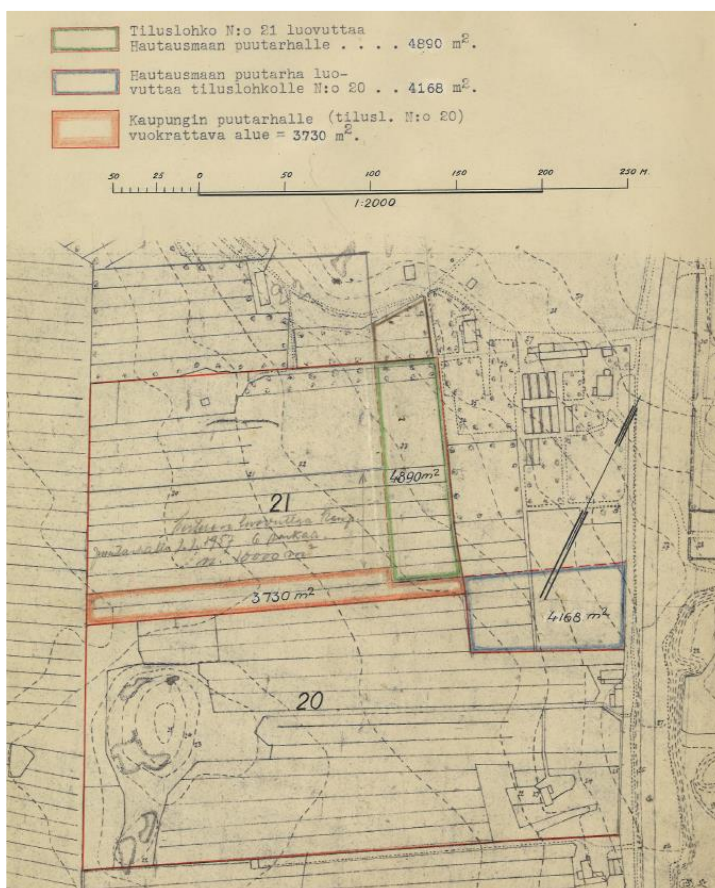
¹¹ Vuokrasopimus 21.11.1901; Kaupunginvaltuusto 18.11.1915; Rahatoimikamari 25.5.1920; Kaisti & Puhakka 1999, 33–34; Kaisti & Puhakka 1999, 34–35; Uusi Aura 29.8.1915; Turun Sanomat 23.2.1907; Åbo Underrättelser 16.3.1902, 12.11.1901 ja 18.5.1880; Åbo Tidning 29.9.1889; Sanomia Turusta 5.10.1886.

Christian Källgreniltä palstat 21 ja 22 siirtyivät vähäksi aikaa Sigfrid Westerènille. Palstojen pidempiaikaiseksi vuokralaiseksi tuli Lundelin, mutta palstan puutarhayrityksestä vastasi Westerèn tämän jätettyä hautausmaan puutarhurin toimen 1907. Uusi asuinrakennus nimettiin Villa Fridhemiksi, ilmeisesti Sigfridin mukaan. Myös kauppapuutarha nimettiin Fridhemiksi, ja sen yhtiöjärjestys vahvistettiin 1915. Lundelinin aikana kauppapuutarhan aluetta kehitettiin voimakkaasti, ja investointien vuoksi Lundelinille myönnettiin vuonna 1916 kymmenen vuotta lisää vuokra-aikaa. Kuitenkin jo 1920 vuokralaiseksi tuli (seurakunnan?) apulaispuutarhuri Alfred Källgren, joka myi vuokraoikeudet vuoden 1932 lopussa Per Kuffschihoffin, Arthur Ljungqvistin ja Sigfrid Westerènin yhdessä perustamalle puutarhayritykselle. Yhtiö merkittiin kaupparekisteriin maaliskuussa 1933 nimellä Oy Fridhemin kauppapuutarha.¹²

Maistraatti järjesti Fridhemin palstojen vuokraoikeuksista pakkohuutokaupan toukokuussa 1938. Oikeudet huusi itselleen asiaa hoitanut varatuomari Lindblad Helsingistä. Kyse oli kuitenkin väliaikaisjärjestelystä. Heinäkuussa Gunnar ja Liisa Westerèn ostivat Fridhemin rakennukset ja laitteet ja elokuussa he solmivat kaupungin kanssa maanvuokrasopimuksen puutarhan palstoista. Westerènit jatkoivat yrittäjinä, kunnes yritys ajautui konkurssiin 1961. Tällöin kaupunki osti puutarhan kiinteän omaisuuden ja vähensi kauppahinnasta vuokrarästit. Kauppaan sisältyi puhtaaksi muuratun kellarikerroksen päälle pystytetty hirsirunkoinen ja vuorattu asuinrakennus vuodelta 1906, talousrakennus 1907, varasto kennotiilestä 1908, sikala, rehusuoja, kaksi kattilahuoneellista kasvihuonetta 1927, kuusi 1927–42 rakennettua kasvihuonetta, joihin liittyi yhdysrakennus, sähköpumpulla varustettu kaivo sekä vesisäiliö. Fridhemin toiminta oli supistunut jo 1940-luvun lopussa, jolloin puutarha luopui lohkoista 21.¹³

Tiluslohkot 20–23 vuoden 1930 mittauskartalla (KYTO, paikkatieto ja kaupunkimittaus). Kartalla näkyy seurakuntien puutarhan uudisrakennukset sekä palstan laajeneminen lohkojen 20, 21 ja 22 alueille (pohjoisraja merkitsemättä). Kuvan vasemmassa yläkulmassa on Fridhemin kauppapuutarha lohkoilla 21–22. Lohkolla 23 toimi Petreliuksen lastenkoti.

Vuoden 1943 järjestelyt kaupunginpuutarhan palstan muodostamiseksi (KYTO).

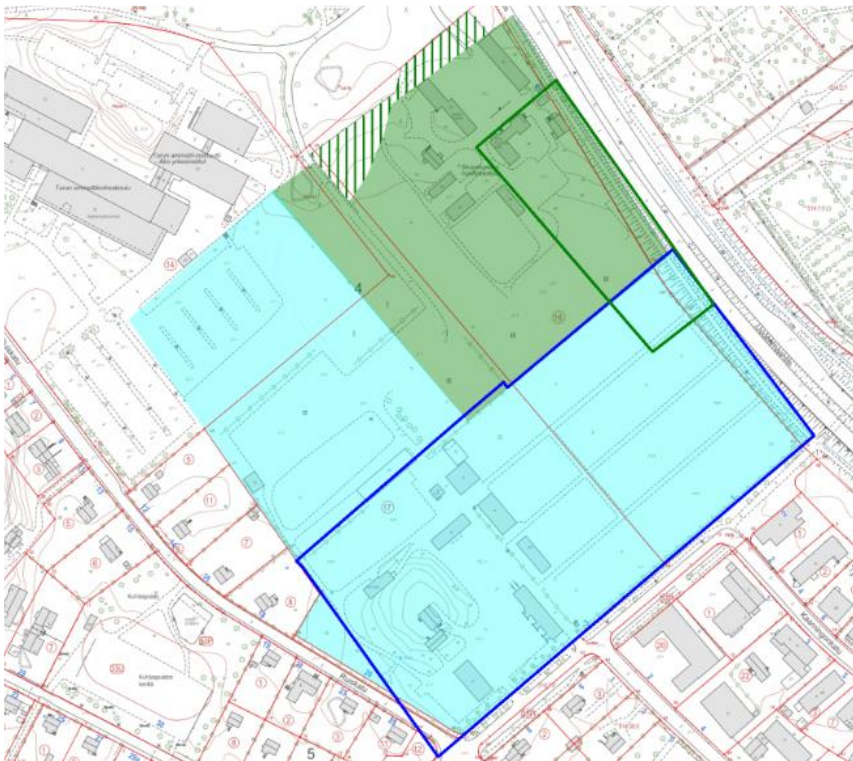
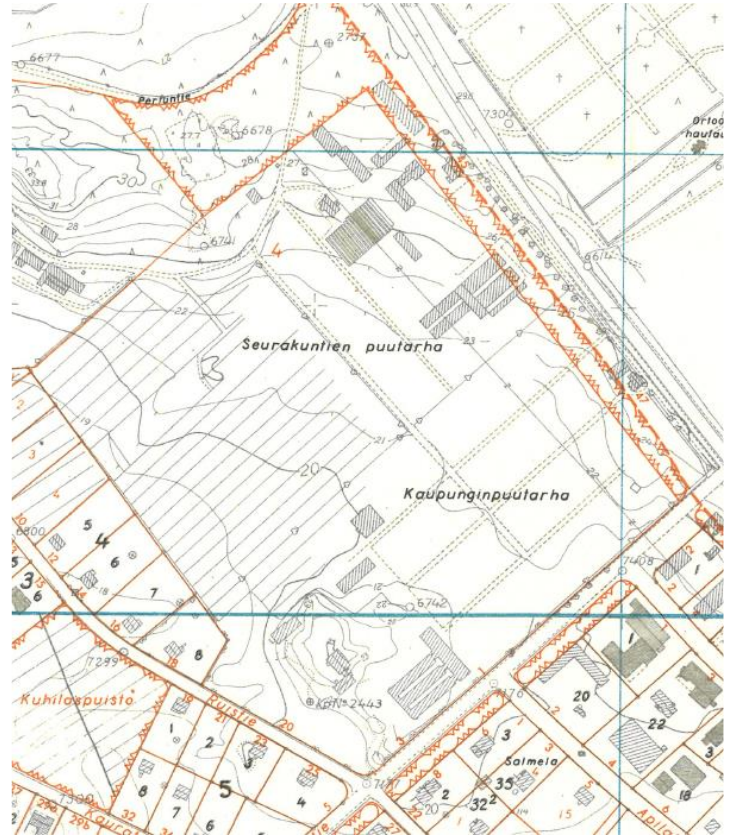
Monet vanhoista kiinteistörajoista erottuu edelleen maastossa reittien ja istutusten muodostamina linjoina. Vanha Pisuntien linjaus on edelleen osittain säilynyt kevyen liikenteen reittinä sairaanhoito-oppilaitoksen takana. Uudenmaantiehen liittyvä osuus siitä on suoristettu. Suoristetun osan alueella erottuu edelleen nykyiseen väylään nähden viistosti poikittainen kauppapuutarhan aikainen tielinjaus, joka on

¹² Kaupparekisteriote 1.4.1933; Rahatoimikamari 25.5.1920; Åbo Underrättelser 16.9.1910; Turun Sanomat 16.4.1915; Kaupunginvaltuusto 18.12.1961, 19.10.1916 ja 18.11.1915; Vuokrakirja 19.1.1932; Kauppakirja 16.11.1932.

¹³ Kaupunginvaltuusto 18.12.1961; Tontti- ja maa-alueitten vuokralaisluettelot.

käyttämättömänä osin kasvanut umpeen. 1940-luvun puutarhojen Ilpoistentien suuntainen raja korttelin keskellä on havaittavissa istutettuna aitana, jonka lajit vaihtuvat keskellä 1962 tehdyn rajamuutoksen seurauksena. Välillä 1916–1943 käytössä olleen seurakuntien palstan etelärajan tunnistaa seurakunnan varastojen takana kulkevasta Uudenmaantien suuntaisesta soratiestä. Kaupunginpuutarhan 1940-luvun taimiston käytävät erottuvat osittain edelleen näkymälinjoina, jotka jatkuvat yli nykyisen kiinteistörajojen. Entisen puutarhalohkon 20 käytävä 1800-luvulta lienee sama kuin kaupunginpuutarhan taimiston Ilpoistentien suuntainen keskikäytävä. Taimiston poikkikäytävät erottuvat niiden varsille tehtyinä istutuksina.

Vuoden 1965 virastokartta (KYTO, Paikkatieto ja kaupunkimittaus).

1960-luvun palstajärjestelyt. Käytössä olleet palstat eivät olleet 1953 hyväksytyyn asemakaavan mukaiset, vaan ulottuivat Uudenmaantien suojaviherkaistalle ja liikennealueelle. Sinisellä peitolla on esitetty kaupunginpuutarhan palsta 1.1.1963 alkaen, sinisellä viivalla on 1943 alkuperäinen palsta. Seurakunnan palsta 1.1.1963 alkaen on merkitty vihreällä peitolla, 1967 laajennus raidoituksella ja 1860-luvun alkuperäinen palsta vihreällä viivalla. Taustakartalla nykyiset kiinteistöt ja rakennukset (pohjakartta KYTO).

Ilmakuva 1960 (KYTO / MMH). Vasemmalla alhaalla on vielä Fridhemin puutarhan alue rakennuksineen. Kuvasta erottaa hyvin myös alueen muun rakennuskannan ja vanhat reitit. Ruiskadun rakentaminen on vielä kesken. Uudenmaantietä ei ole vielä levennetty, mistä johtuen sen varren puurivi on vielä vanhalla paikallaan. Vanhan Pisuntien päätä ei ole vielä suoristettu ja siitä erkanee Fridhemin kautta kulkeva sivureitti. Seurakunnan palstan pääsisäänkäynti on Krindilän kohdalla, myös tätä edeltävä käynti ylipuutarhurin asunnon kulmassa on vielä näkyvissä.

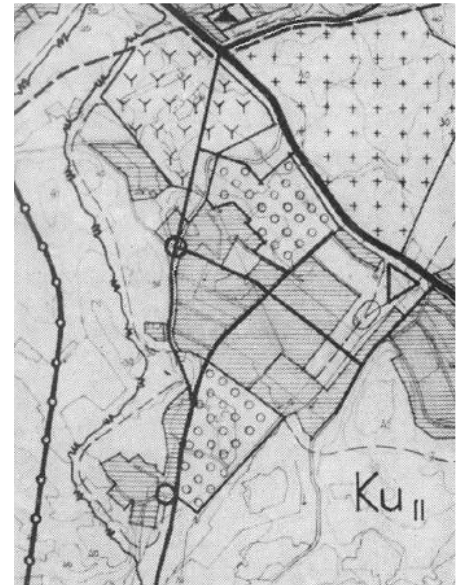

Ilmakuva 2015 (KYTO). Kaupunginpuutarhan taimiston akselit ovat vielä tunnistettavissa. Taimiston Uudenmaantien puoleinen osa on nyt seurakunnan hallussa olevalla maalla.

Alueen kaavoittaminen

Alueen vanha kyläasutukseen ja laiduntamiseen perustuva käyttö alkoi muuttua toisen maailmansodan jälkeen maanluovutusten ja asutustilojen perustamisen yhteydessä. Kaupunki luovutti Peltolasta ja Eteläiseltä takamaalta 85 ha uusien palstatilojen perustamiseksi. Maankäytön järjestämisessä kaava-alueen ulkopuolella sovellettiin aluksi Sisäasianministeriön vahvistamia Turun kaupungin asemakaavantakaisia määräyksiä. Maankäyttö muuttui yhä kaupunkimaisemmaksi 1950–1960-luvuilla, jolloin alue asemakaavoitettiin. Kaupunginosa rakennettiin useissa kokonaisuuksissa uuden lähiö- ja asumisoluperiaatteen mukaisesti. Alavalle ja tasaiselle Peltolan puolelle nousi pienteollisuutta ja omakotitaloja. Mäkisestä ja metsäisestä Luolavuoresta kehkeytyi vihreä ja urbaani asuinalue. Rätälänkadun varteen nousi kerrostalojakin. Rakentaminen jatkui vilkkaana koko 1970-luvun, jolloin rakennettiin Petreliuksen kerrostaloalue, jonka pohjoisosa kuuluu Luolavuoreen ja eteläosa Peltolaan. Kaupunginpuutarhan alue osoitettiin viljelykäyttöön ja sille sallittiin myös asumista. Luolavuoren mäki-aluetta käytettiin Turun pääkaatopaikkana 1950-luvun alusta alkaen, mistä seurasi pian ongelmia kasvavan asutuksen vuoksi.¹⁴

Vuoden 1952 yleiskaavassa kaupungin ja seurakuntien puutarha-alue osoitettiin merkinnällä siirtolapuutarha- ja viljelystonttialueet. Yleiskaavaa ja aluetta koskevaa asemakaavaluonnosta valmisteltiin samanaikaisesti, ja kaavat valmistuivat kaupunginpuutarhan toiminnan ollessa jo käynnissä. Tähtäpuiston alue osoitettiin yleiseksi alueeksi. Luolavuorentien ja Kaurakadun risteykseen merkittiin alakeskus, jonka ympärille varattiin paikat asuinkortteleille. Palvelualueen pääkeskus hahmoteltiin Uudenmaantien ja Koivulantien (Koivulankatu) risteykseen. Kokoojakaduksi suunniteltiin Pertuntietä, joka olisi sijoittunut Peltolantien linjasta hieman idemmäs. Pertuntiestä haarautui toinen Uudenmaantielle johtava reitti, Koivulantie eli nykyinen Koivulankatu.

Yleiskaava 1952.

Asemakaava 23/1952

Selvitysalueen ensimmäinen asemakaava 23/1952 hyväksyttiin valtuustossa kesäkuussa 1953. Kaavan ratkaisut noudattelivat uutta Laisaaren yleiskaavaa. Asemakaava oli ajalleen tavanomainen, keskustan ulkopuolelle, sisääntuloreitin varrelle laadittu työpaikkoja ja asumista sisältävä pientalo-alue. Asuntomitoitus oli noin 800 asukasta. Pientalotonttien kooksi tuli 1 000 – 3 000 m² ja viljelytonttien kooksi 1–2 ha. Asuin- ja viljelytontit varattiin maanhankintalain edellyttämille luovutuksensaajille eli rintamamiehille, kaatuneiden omaisille ja siirtoväelle. Alueelta oli jo aiemmin tehty maanhankintalain mukaisia luovutuksia, ja luovutusten pohjana ollut suunnitelma toimi kaavan runkona. Asemakaavaan sisältyi Koivulan kaupunginosan kortteli 1, jonka osalta kyse oli asemakaavan muuttamisesta. Kortteli 1 jäi myöhemmin Uudenmaantien ja Eteläkaaren liittymän alle.

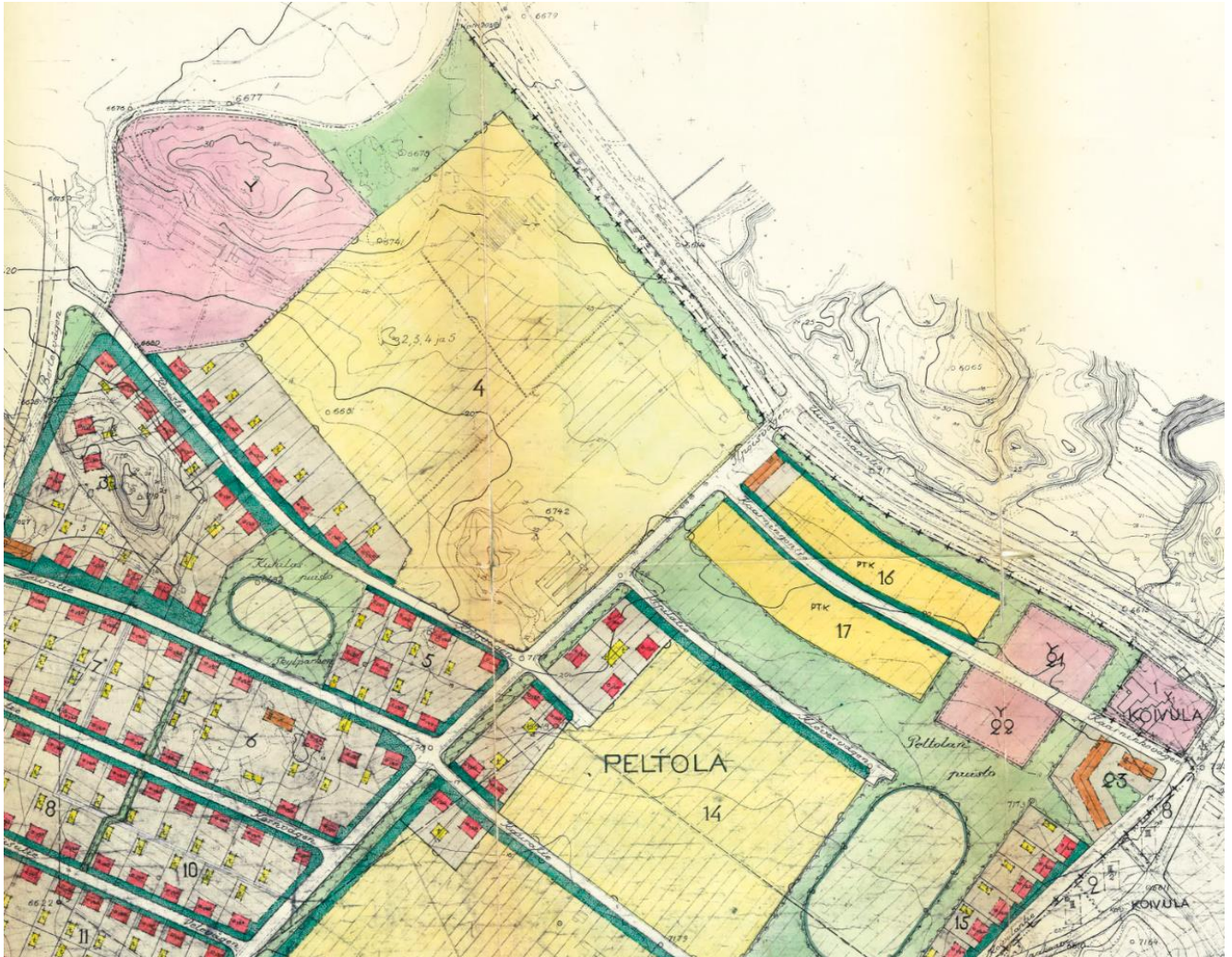
Kaava-alue oli laaja ulottuen Koivulankadulta Peltolantielle. Peltolantietä ei kuitenkaan vielä muodostettu tällä kaavalla. Pohjois-eteläsuuntaisena kokoojakatuna oli Ilpoistentie ja sen jatkeeksi kaupungin suuntaan suunniteltu Pertuntie. Sitä ei koskaan toteutettu, vaan kokoojakaduksi rakennettiin hieman lännemmäksi linjattu Peltolantie. Se korvasi vanhan Ilpoistentieltä sairaanhoito-oppilaitoksen mäen takaa kulkevan mutkittelevan väylän, joka oli asemakaavan mukaan tarkoitus säilyttää puistokäytävänä.

Asemakaavan ei myöskään sisältänyt nykyinen Hamppukatu. Poikittaiseksi väyläksi aiottiin Kaurakatua, joka merkittiin jatkumaan kaupungin suuntaan nykyisen Luolavuoren Luolavuorentien linjaa. Sen varteen osoitettiin omakotitontteja. Kaava-alueen eteläosaan muodostettiin siirtolapuutarha Peltolan kylätontin ympärille. Puutarha oli perustettu jo 1947. Sen pohjoispuolelle, nykyisen ammattikoulun alueelle jätettiin suuri, Apilakadulle saakka ulottuva peltoaukea viljelykäyttöön. Maatalouskäyttöön jätettiin myös Ilpoistentien länsipuoli siirtolapuutarhaa vastapäätä. Uudenmaantien eteläpuolelle, hautausmaata vastapäätä

¹⁴ Kaupunginhallitus 1.6.1953, asemakaavat ja asemakaavanmuutokset; Uusitalo 1982, 86–87.

muodostettiin hehtaarin suuruinen kortteli 4, joka osoitettiin viljelyalueeksi, jolle sallittiin vain yksi tontti. Kaupunginpuutarha oli juuri muuttanut tälle alueelle ja sinne oli jo pystytetty kaupungin kasvihuoneet ja puutarhurin asuintalo. Viljelykortteleihin sallittiin rakentaminen maksimissaan 0.05 tehokkuudella.

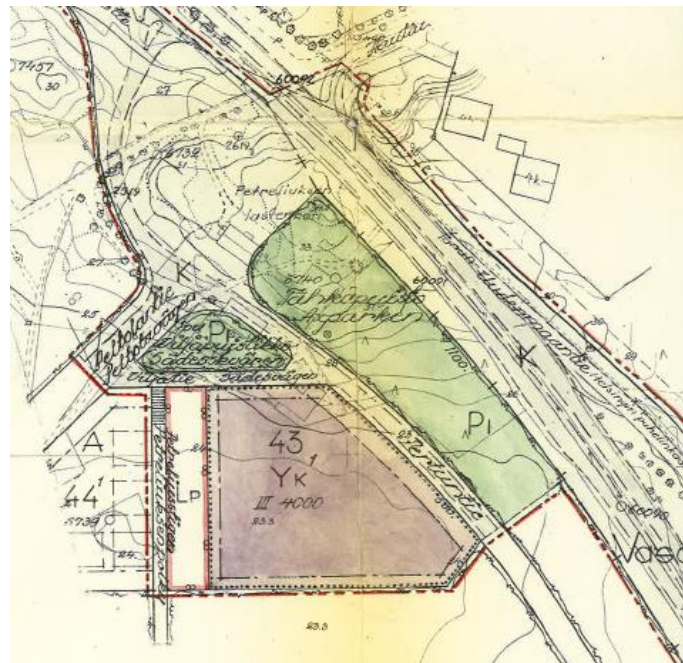
Kaavalla varauduttiin myös maantien leventämiseen, minkä vuoksi seurakuntien ja kaupungin puutarhojen korttelin tienvastaista rajaa siirrettiin lähes kolmekymmentä metriä sisemmäs. Tämä merkitsi mm. seurakuntien puutarhan vanhimpien rakennusten jäämistä suojaviherkaistalle. Vanhojen rajojen mukainen maankäyttö kuitenkin jatkui vielä 1970-luvun alkuun nykyisen Uudenmaantien rakentamiseen saakka. Kaavaa uusittiin tien rakentamiseen liittyen 1968 (14/1968), ja tässäkin kaavassa vanhat rakennukset jäivät kaavan mukaisen palstan ulkopuolelle.

Peltolan kaupunginosan ensimmäinen asemakaava, pohjoisosa (KYTO, kaavoitus). Kaupunginpuutarhan ja seurakuntien puutarhan alue korttelissa 4 on merkitty keltaisella viljelyalueeksi. Viljelyalueen Uudenmaantien vastaista rajaa on siirretty sisemmäs, mutta palstojen käytössä oli edelleen maata vanhaan tielinjaan saakka. Pohjakartalla on esitetty puutarhapalstojen rajat istutettuina sekä kaupunginpuutarhan ensimmäiset rakennukset.

Kaupunginpuutarhan eteläpuoli varattiin pientaloille. Länsipuolella oli Fridhemin puutarhapalsta, jonka käyttö muutettiin yleisille rakennuksille. Tähän kortteliin valmistui vasta lähes kolmekymmentä vuotta myöhemmin vuonna 1979 sairaanhoito-oppilaitos. Julkista rakentamista suunniteltiin lisäksi Koivulankadun ja Uudenmaantien risteykseen, jonne varattiin paikat myös liikerakennuksille. Tästä kohdasta oli määrä tulla yleiskaavan mukaisesti koko suuralueen eli "asumakunnan" keskus. Sen läheisyyteen varattiin suuri urheilukenttä Kaurakadun ja Apilakadun väliin nykyisen Eteläkaaren kohdalle. Kentän ympäristöstä erotettiin Peltolanpuisto-niminen virkistysalue, joka jatkui Kaurakadun eteläpuolelle, ja jonne lopulta pelikenttä toteutui. Toinen kenttä rakennettiin kaavan mukaiselle paikalleen Kuhilaspuistoon kaupunginpuutarhan eteläpuolelle. Puutarhan itäpuolelle, Kaarningonkadun molemmin puolin varattiin kaksi pientaloisuskorttelia, joiden tonteille sallittiin yksi enintään kaksiasuntoinen asuinrakennus. Kaavaan sisältyi vielä kolmas julkisten rakennusten kortteli Ilpoistentien ja Peltolantien risteykseen ja toinen liiketilöiden kortteli Kaurakadun ja Luolavuorentien yhtymäkohtaan. Tästä oli tarkoitus tulla alakeskus. Seuraavalla vuosikymmenellä alkanut kerrostalolähiöiden rakentaminen muutti asumisen, palveluiden ja liikenteen

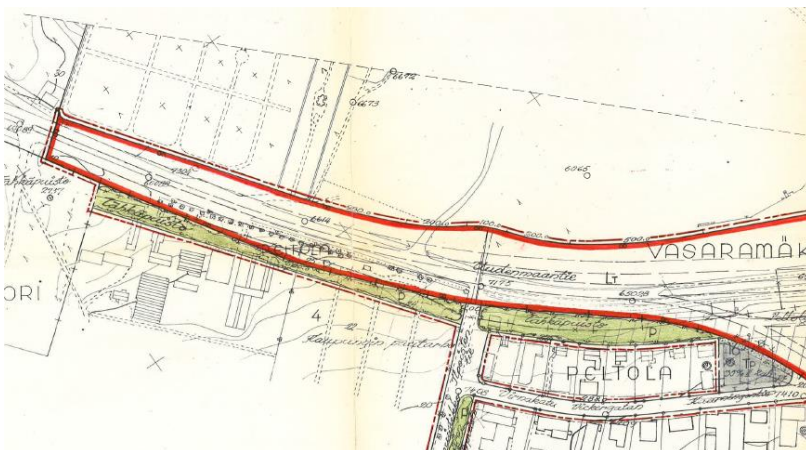
painopisteitä. Uudet alakeskukset päivittäispalveluineen nousivat Petreliukseen, Ilpoisiin ja Ispoiisiin. Suuralueen keskus toteutui Koivulan liikekeskuksena Kataraintien varteen vasta 1980-luvun lopulla.

Asemakaava 94/1964 (KYTO, kaavoitus).

Asemakaavat 94/1964 ja 14/1968

Luolavuoren kaava-aluetta laajennettiin 1965 vahvistetulla asemakaavalla 94/1964, jolla ratkaistiin tulevan Peltolantien ja suunnitteilla olleen, mutta toteutumatta jääneen Pertuntien liittyminen Uudenmaantiehen. Kaava korvasi vanhan, mutta osin maastosta edelleen erottuvan tieyhteyden lastenkodin asuntolasta Hautausmaantielle. Kaava-alue oli pieni käsittäen vain risteysalueen ja kirkolle varattavan korttelin 43. Kirkkokorttelin pohjoispuolelle tuli pieni, kolmion muotoinen Viljapuistikko sekä Tähkäpuistoksi nimetty suojaviheralue Uudenmaantien varteen. Petreliuksen lastenkoti ja osa talusrakennuksista jäivät liikennealueelle, talusrakennuksia jäi myös Viljapuistikkoon ja osin kirkkokortteliin.

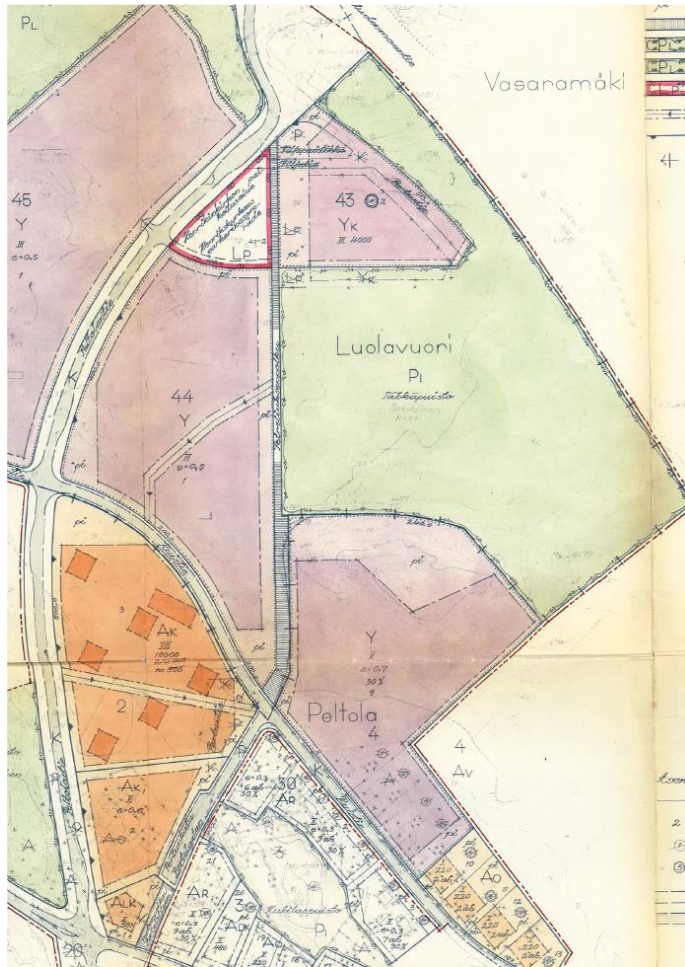

Asemakaavan 14/1968 länsiosaa (KYTO, kaavoitus).

Asemakaava 14/1968 koski Uudenmaantien liikennealuetta sekä Uudenmaantien ja Skarppakullantien risteystä. Skarppakullantien nimen sijaan käytettiin vielä nimeä Harituntie. Haritun osalta kyse oli asemakaavan muuttamisesta. Maantielle varattiin runsaasti tilaa ja puutarhojen kohdalta liikennealueeseen liitettiin suojavihervyöhyke, joka oli esitetty jo kaavassa 1952. Seurakuntien puutarhurin asunto ja haudankaivajien rakennus jäivät kokonaisuudessaan viheralueelle ja kasvihuoneetkin osittain. Viherkaista nimettiin Tähkäpuistoksi, joka alkoi aiemman kaavan 94/1964 mukaisesti Petreliuksen lastenkodin alueelta.

Asemakaavanmuutokset 7/1967 ja 11/1971

Peltolantie muodostettiin 1968 hyväksytyllä asemakaavanmuutoksella 7/1967. Kaava-alue oli laaja kattavaan kaavan 1952 pohjoisosan kirkkokorttelin, Petereliuksen kerrostaloalueen sekä ensi kertaa kaavoitettavan Peltolantien länsipuolen Puimalanpuistosta Honkamäenpuistoon. Peltolantien länsipuolelle varattiin laaja yleisten rakennusten kortteli, jonne valmistui 1972 Kansaneläkelaitoksen kuntoutustutkimus, nykyinen Petrea. Kirkkokorttelia laajennettiin ja Viljapuistikko sulautettiin siihen. Kirkon ympärille varattiin suuri viheralue, joka oli osa aiemmin kaavoittamatonta vanhaa Rakuunaniittyä. Uusi viheralue yhtyi aiemmin muodostettuun Tähkäpuisto-nimiseen Uudenmaantien suojaviherkaistaan, jolta kokonaisuus sai nimensä. Kaavalla muutettiin kaavan 1952 Pertuntie Petreliuksenpolku-nimiseksi kävelyn ja pyöräilyn

raitiksi kirkkokorttelista alueen eteläosan Y-kortteliin (tuleva sairaanhoito-oppilaitos). Pertuntien vanha, kirkkokorttelin pohjoispuolelta kiertävä varaus poistui ja linjasta tuli suoraviivainen. Eteläosan yleisten rakennusten kortteli- aluetta laajennettiin Ruiskadun varteen, jossa se korvasi osan pientalotonteista. Petreliuksen- polun länsipuolelle Tähkäpuiston viereen kaa- voitettiin myös laaja Y-kortteli 44, joka ei toteu- tunut. Sen eteläpuolelle tuli kuuden talon ker- rostalokortteli 2, josta alkoi Petreliuksen kerros- talojen rakentaminen. Y-kortteli 44 muutettiin asemakaavanmuutoksella 11/1971 yhdeksän pistetalon kerrostalokortteliksi. Petreliuksen vii- meiset kerrostalot ja Henrikinkirkko valmistuivat 1980-luvun alussa.

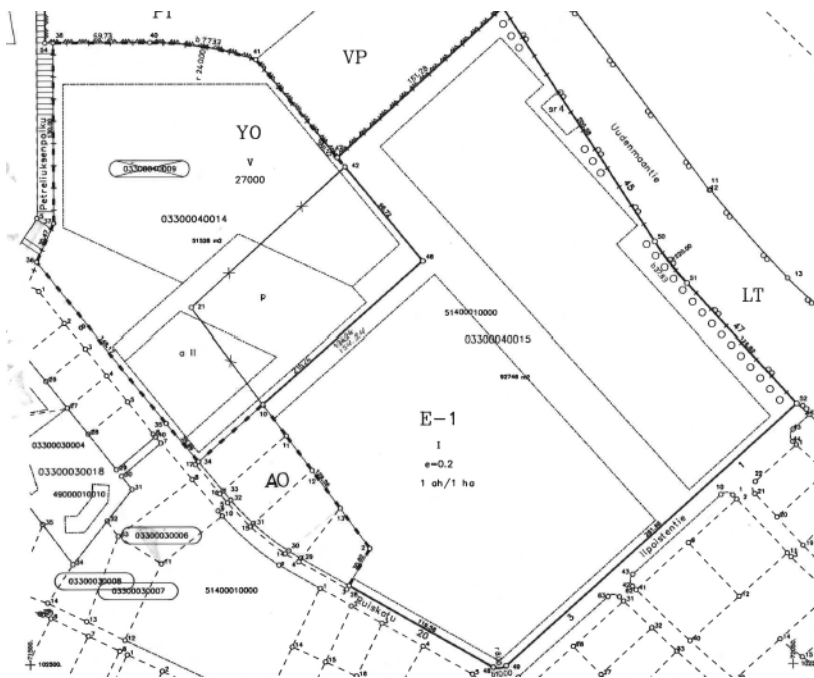
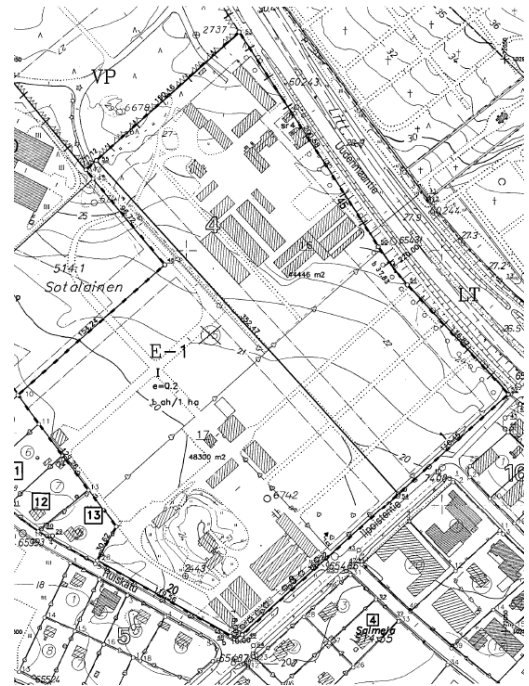
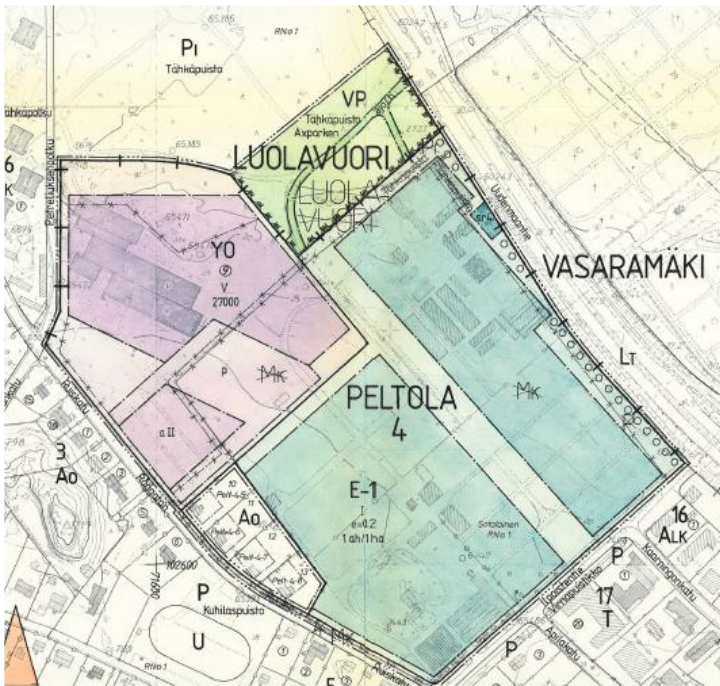
Petreliuksen alueen asemakaavanmuutos 7/1967 (KYTO, kaavoitus) sisälsi Tähkäpuiston viheralu- een ja suuren määrän yleisiä rakennuksia. Kerros- taloja oli aluksi määrä rakentaa vain Ruiskadun eteläpuolelle.

Asemakaavanmuutos 4/1988

Kaupunginpuutarhan puolella kaava 23/1952 oli voimassa vuoteen 1990 saakka, jolloin sen korvasi ny- kysisin voimassa oleva asemakaavanmuutos 4/1988. Kaavamuuotosalueeseen kuului lisäksi seurakuntien puutarha, metsäinen osa Tähkäpuistoa sekä sairaanhoito-oppilaitoksen Y-kortteli, jota laajennettiin kau- punginpuutarhan alueelle, ja joka muutettiin opetustoimintaa palvelevien rakennusten korttelialueeksi (YO). Puutarhojen osalta käyttötarkoitukseksi merkittiin E-1 yleishyödyllisten puutarhojen korttelialue. Kaavan lähtökohtana oli sekä seurakuntien että sairaanhoito-oppilaitoksen tarve lisätalalle. Sen sijaan tä- hän saakka laajentumaan pyrkineen kaupunginpuutarhan tilantarve oli vähenemässä. Toimintaa oli sijoit- tettu muihin osiin kaupunkia, mutta hallinto oli edelleen täällä. Seurakuntien puutarha oli sidoksissa vie- reiseen hautausmaahan, ja kaavalla mahdollistettiin seurakunnan puutarhan laajeneminen kaupungin- puutarhan alueelle. Seurakunnalla oli tässä vaiheessa vielä tarve lisätä kasvihuoneviljelyä. Tästä johtuen kaavassa mahdollistettiin rakentaminen tehokkuudella 0.2. Myös pääkäyttötarkoitukseen liittyvä asumi- nen sallittiin edelleen. Asumista ei tosin olisi saanut sijoittaa sataa metriä lähemmäs maantien keskivii- vaa, minkä vuoksi ylipuutarhurin talon käyttäminen asuntona tuli kaavan vastaiseksi.

Tähkäpuiston viheralueen rajausta muutettiin siten, että Uudenmaantien varressa ollut suojaviherkaista poistettiin ja se liitettiin E-1 alueeseen. Viherkaista korvaamiseksi Uudenmaantien vastaiselle sivulle määrättiin istutettavaksi puurivi, jota ei kuitenkaan merkitty vanhojen rakennusten kohdalle. Entinen puu- rivi oli hävinnyt maantien levennyksen tieltä. Kaupunginosien rajaa tarkistettiin siten, että Tähkäpuiston ja puutarha-alueen uusi raja muodosti uuden rajan Peltolan ja Luolavuoren kaupunginosien välille. Tähkäpuiston viheraluetta pienennettiin hieman seurakunnan puutarhan hyväksi vallitsevan maankäytön mukaan. Niin ikään olevan tilanteen mukaan puistoalueen läpi osoitettiin ajoyhteys kummallekin puutarhalle ja sairaanhoito-oppilaitokselle. Ajoyhteys oli samalla osa kevyenliikenteen väylää Uudenmaantien ja Petreliuksen asuinalueen välillä. Tämä reitti pohjautuu vanhaan Pisuntiehen. Uudenmaantien varressa, poistuvan kaavan 14/1968 vastaisesti tontin ulkopuolella olleet ylipuutarhurin ja haudankaivajien rakennukset suojeltiin. Kaavaselostuksen mukaan haudankaivajien rakennus oli tässä vaiheessa saunana. Museo oli todennut myös 1920 valmistuneen puutarhurien asunnon olevan kulttuurihistoriallisesti arvokas. Seurakunta oli kunnostanut rakennuksen, mutta piti sen suojelua

toiminnan järjestämisen kannalta haitallisena. Selostuksen mukaan rakennuksella ei ollut samanlaista kaupunkikuvallista arvoa kuin Uudenmaantien varren rakennuksilla eikä sitä suojeltu.

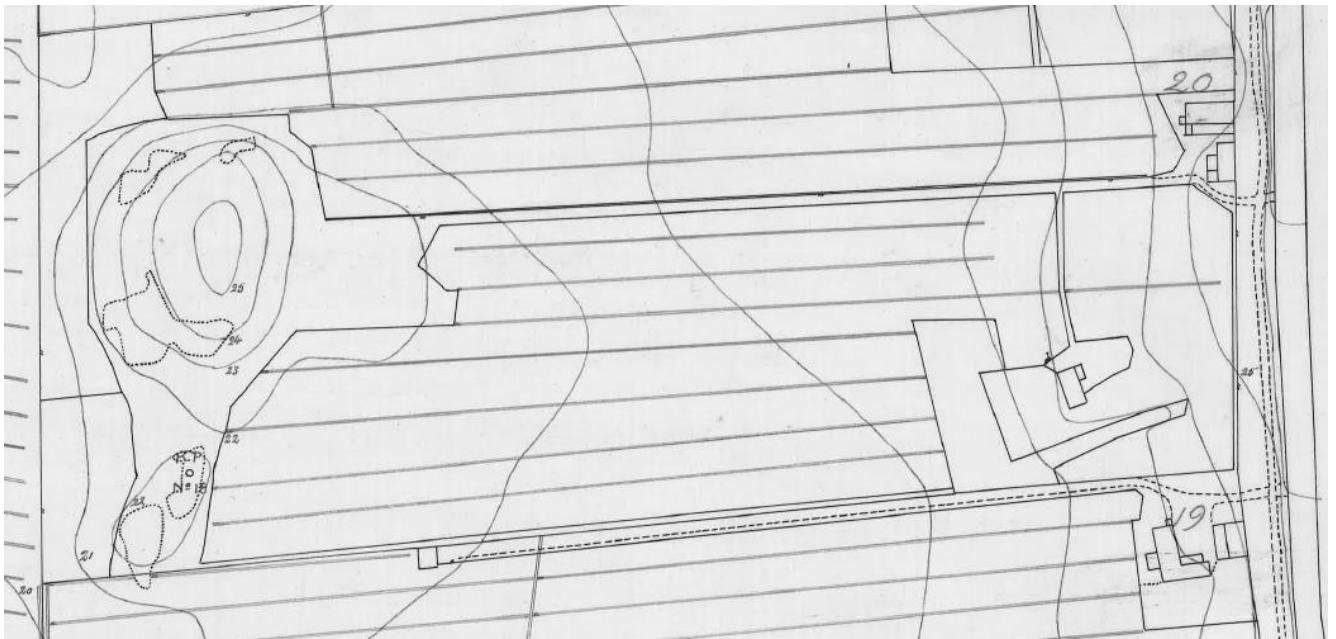

Vasemmalla ylhäällä asemakaavanmuutos 4/1988 (KYTO, kaavoitus). Oikealla ylhäällä voimassa oleva tonttijako on vuodelta 1993 (KYTO, paikkatieto ja kaupunkimittaus). Pohjakartalla näkyy vielä molempien puutarhojen kasvihuoneet. Vasemmalla edellinen tonttijako 1991 (KYTO, paikkatieto ja kaupunkimittaus).

Kaupunginpuutarha

Kaupunginpuutarha ja kaupunginpuutarhurin virka perustettiin 1898, mitä ennen Kupittaaan puutarhakoulun johtaja hoiti osa-aikaisesti kaupunginpuutarhurin tehtäviä. Puutarhurin palkkaan kuului asunto puutarhan alueella. Aluksi kaupunginpuutarha sijaitsi Lonttisissa Raunistulan linjojen välisellä peltomaalla, nykyisen Helsinginkadun kohdalla. Paikalla oli ennen ollut yksityinen Maarian puutarha. 1940-luvulla koko Lonttis-tien varren alue kaavoitettiin pienteollisuuskäyttöön. Kaupunginpuutarhalle oli varattu Peltolasta uusi paikka jo 1942 ja valtuuston päätöksellä 1945 puutarha siirrettiin Lonttisista Uudenmaantien varteen. Pals-tan keskiosa oli vanhaa ja tasaista viljelysmaata, joka vietti loivasti Rauvolanlahteen. Maa nousi palstan molemmissa päissä; Uudenmaantien puolella kohosi Skanssinmäki ja Ruiskadun päässä oli pieni kallio-kumpare. Uudenmaantien puoleisessa päässä oli vanhoja rakennuksia. Luultavasti kyseessä oli pieni asuinrakennus ja talousrakennukset, ainakin vanhaa tallia mainitaan käytetyn kaupunginpuutarhan hevosten suojanaa. Tästä vanhasta pihapiiristä johti suora käytävä kalliokummulle. Vanha reitti otettiin taimiston keskiakseliksi, jonka päätteeksi suunniteltiin uutta asuinrakennusta kalliokummulle. Tälläkin mäellä oli ollut rakennuksia, mutta ei enää tässä vaiheessa.¹⁵

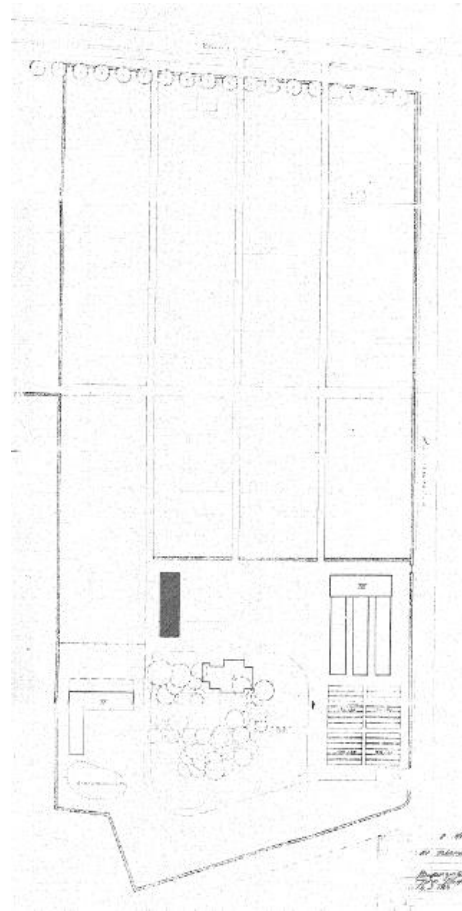
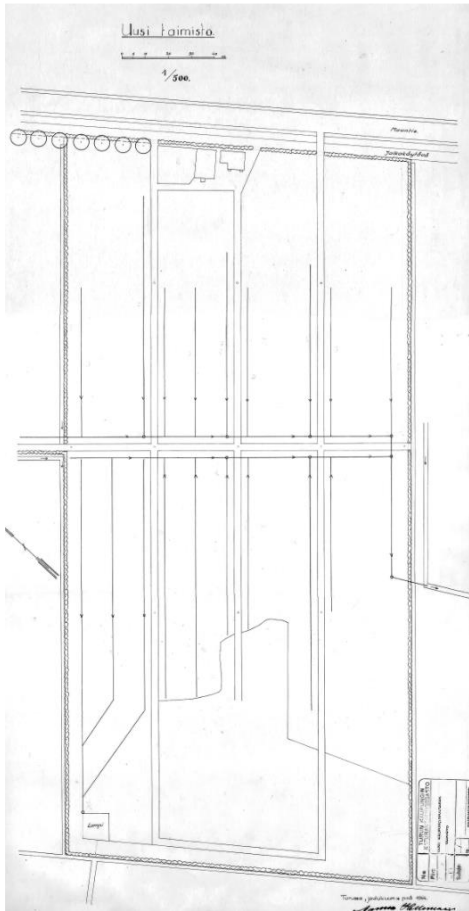
Ote lohkoja Eteläisen Takamaan salaojituskartasta lohkoilla 19 ja 20. Kartta on laadittu arviolta 1940-luvun puolivälin tienoilla hieman ennen kaupunginpuutarhan siirtymistä alueelle (KYTO, paikkatieto ja kaupunkimittaus).

Kaupunginpuutarhan suunnitelmat laati ylipuutarhuri Aarno Hellemaa 1944. Ensimmäiseen suunnitelmaan sisältyi taimipalstat, tilusten rajojen istutukset, käytävät, vanha pihapiiri Uudenmaantien varressa sekä lampi tontin lounaiskulmassa. Lampi oli vanha kosteikko lohkojen 20 ja 21 välillä. Lohkolla 21 oli toinenkin kosteikko, josta osa on edelleen olemassa AMK:n paikoitusalueen yhteydessä. Vuonna 1944 suunnitelma oli vielä, että kasvihuoneet ja työnjohto sijoitettaisiin taimistosta erilleen Kupittaaalle, paikalle jonne päätettiin sittemmin rakentaa jalkapallostadion. Vuonna 1945 alettiin tarkastella myös vaihtoehtoa, jossa maata varattaisiin Peltolasta niin paljon, että toiminnot voitaisiin heti keskittää tänne. Vuoden 1948 vajarakennusta koskevassa suunnitelmassa on koko puutarha suunniteltu samalle alueelle Peltolaan.¹⁶

¹⁵ Uusitalo 1982, 80: Saarinen 16.1.2018; Uusi kaupunginpuutarhan taimisto 16.12.1944; Kiinteistö- ja rakennuslautakunta 31.3.1951; Turun Sanomat 2.10.1945; Uusi Aura 15.9.1921.

¹⁶ Uusi kaupunginpuutarhan taimisto 16.12.1944; Pääpiirustukset TKA; Turun Sanomat 2.10.1945 ja 6.10.1951; Uusi Aura 6.10.1951.

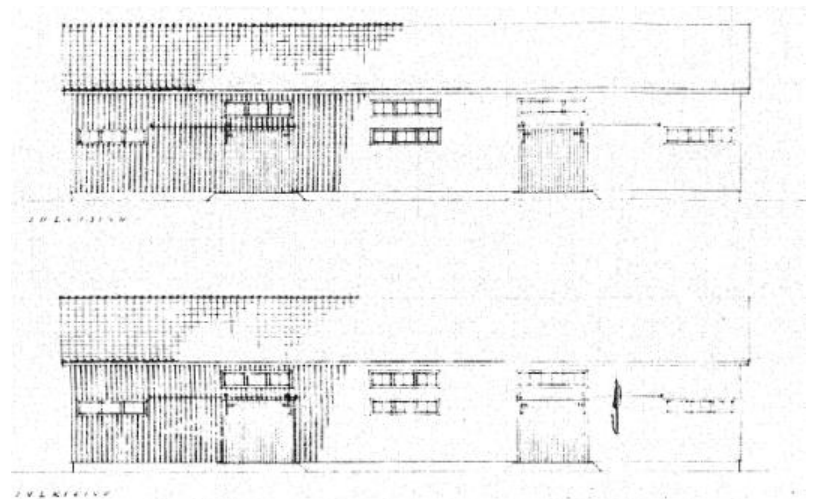

Vasemmalla taimiston suunnitelma ilman uudisrakennuksia vuodelta 1944 (VILA). Oikealla kaupungin taimiston asemapiirros 1948 ensimmäistä uudisrakennusta eli vajaa varten (TKA). Palstan muoto on jo muuttunut eteläosasta.

Rakennuskanta

Kaupungin rakennuttamista rakennuksista ensimmäiseksi pystytettiin puurakenteinen, kaksikerroksinen ja 220 neliöinen varasto 1949. Erityisesti puistonpenkkien säilytystä varten rakennettuun varastoon tuli kaksi suurta liukuovea ja se verhoiltiin pystylaudoin. Rakennus sijoitettiin tulevan pihapiirin perälle. Vajan asemapiirrokseseen on merkitty muut suunnitteilla olevat rakennukset: puutarhurin asunto, kasvihuoneet, lavatarha sekä huolto- ja lintularakennus. Lupakuviin merkittiin Uudenmaantien varren vanhat rakennukset purettaviksi, mutta ne olivat todennäköisesti käytössä koko kaupunginpuutarhan rakentamisvaiheen ajan. Molemmat vanhat rakennukset näkyvät vielä vuoden 1965 virastokartalla, mutta vuoden 1960 ilmakuvassa maantien varressa on kuitenkin vain yksi rakennus taimiston keskiakselin päässä. Ilmakuvassa 1973 rakennuksia ei enää ole.¹⁷

Varaston piirustus 29.12.1948 (TKA). Kuvan on al-lekirjoittanut Viljo Laitsalmi, suunnittelijaksi on merkitty S.H.

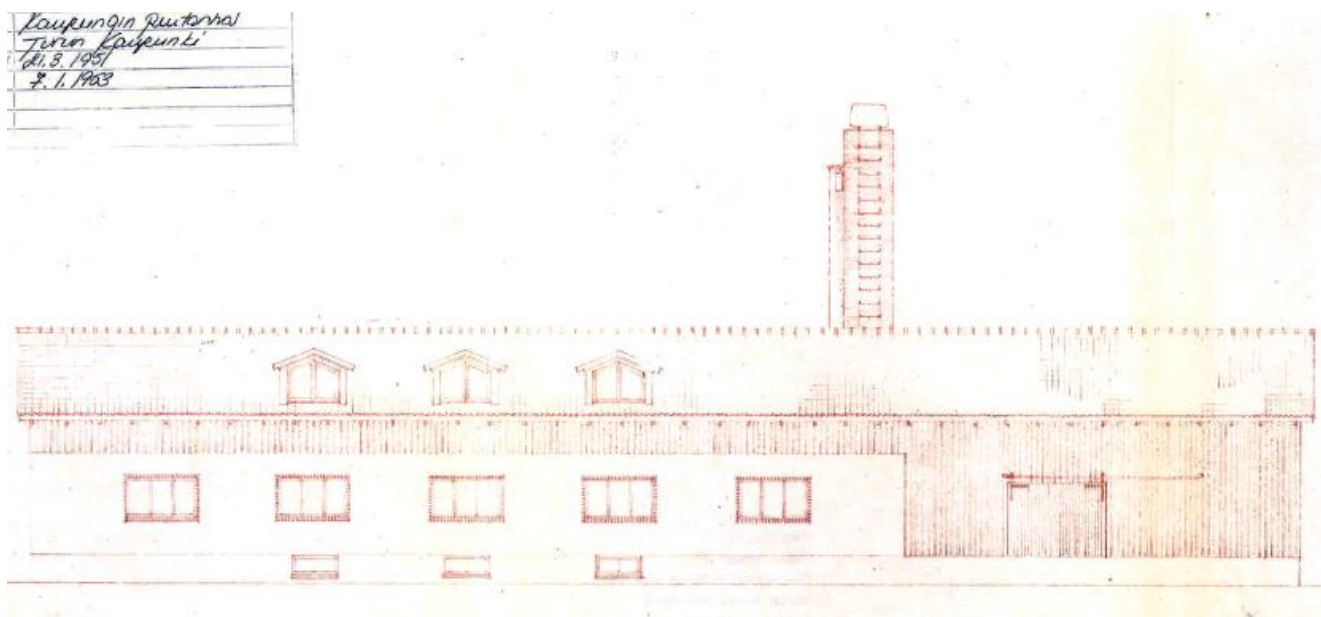
¹⁷ Pääpiirustukset TKA; Asemakaava 23/1952; Virastokartta 1965; Ilmakuva 1960 ja 1973.

Vanhimman varaston ulkoasu on säilynyt entisellään.

Kasvihuoneet

Varaston jälkeen olivat vuorossa kasvihuoneet ja niihin liittyvä istutus- ja työskentelyhalli. Kasvihuoneille saatiin rakennuslupa 21.3.1951. Lupapiirustukset allekirjoitti talorakennusosaston A. Sandelin, joka johti suunnittelua yhdessä Veijo Kahran kanssa. Piirustuksiin suunnittelijaksi merkittiin A.H., ilmeisesti Armi Harva. Perustukset valmistuivat heinäkuussa 1951. Maan heikosta kantavuudesta johtuneen perustamistavan muutoksen vuoksi aikataulusta oltiin hieman myöhässä. Harjannostajaiset pidettiin lokakuun alussa. Valmiit huoneet katselmoitiin 7.1.1953. Maarian kasvihuoneiden käyttö oli päättynyt 1.9.1952. Lasisia kasvihuoneita tehtiin kolme samankokoista (33 x 6 m) rinnakkain Ilpoistentien suuntaisesti. Huoneiden päätyyn tuli Ruiskadun puolelle vielä yksi kapeampi (24 x 3 m) yksilappeinen kasvihuonesiipi, joka toimi eteistilana ja istutushallina sekä yhdisti isommat huoneet toisiinsa.¹⁸

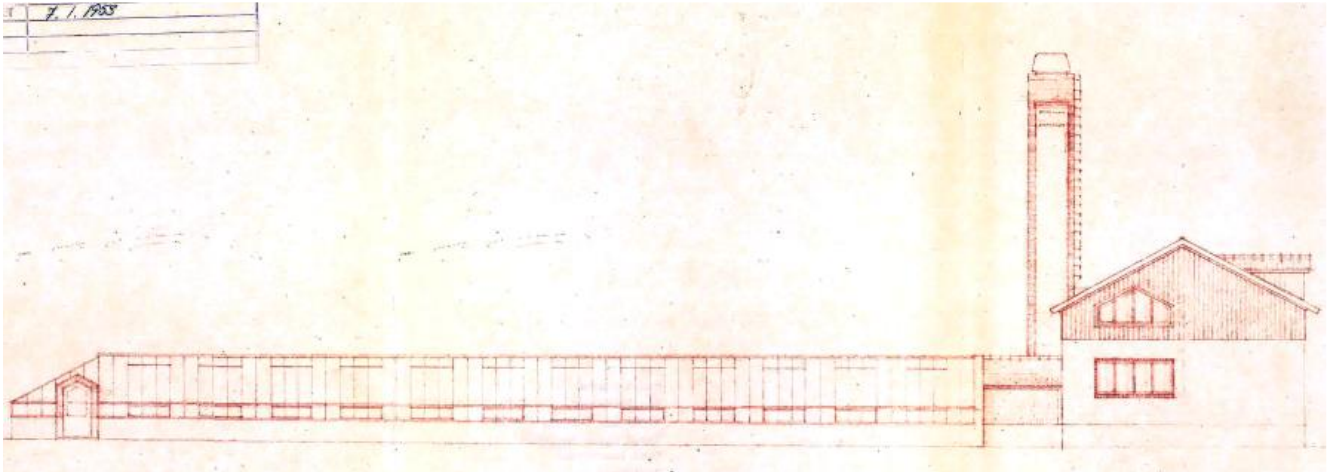
Kasvihuoneiden yhdysrakennuksen julkisivu Uudenmaantielle, lupakuva 1951 (RakVa).

Työhuonerakennuksesta tuli 39 x 9 m mittainen ja kaksikerroksinen. Julkisivusta tehtiin osittain rapattu ja osittain lautaverhoiltu. Osittain maanalaiseen pohjakerrokseen tuli työnjohtajan huone, pannuhuone, polttoainevarasto, pumppuhuone, kellari, ruukkujen pesutilat ja istutuspöydät sekä vaatteiden säilytystilat. Lämpölaitos suunniteltiin siten, että se toimisi koko puutarhan aluelämpökeskuksena. Pannuhuoneeseen asennettiin kolme koksikattilaa ja yksi öljykattila. Polttoaineet voitiin toimittaa autolla suoraan rakennuksen sisään pannuhuoneen yläpuoliseen, läpiajettavaan varastotilaan. Maantason kerroksesta suuri osa oli työhallia, jonka kooksi tuli 9 x 27 m. Pihan puoleiseen päätyyn tuli lisäksi 9 x 12 m kokoinen työvälinevarasto. Rakennukseen tehtiin myös ullakkokerros, johon tuli kolme kattolyhtyä taimiston puolelle. Rakennuksessa työskenneltiin vain kesäisin, ja aluksi vain pohjakerros oli lämmitettävä.

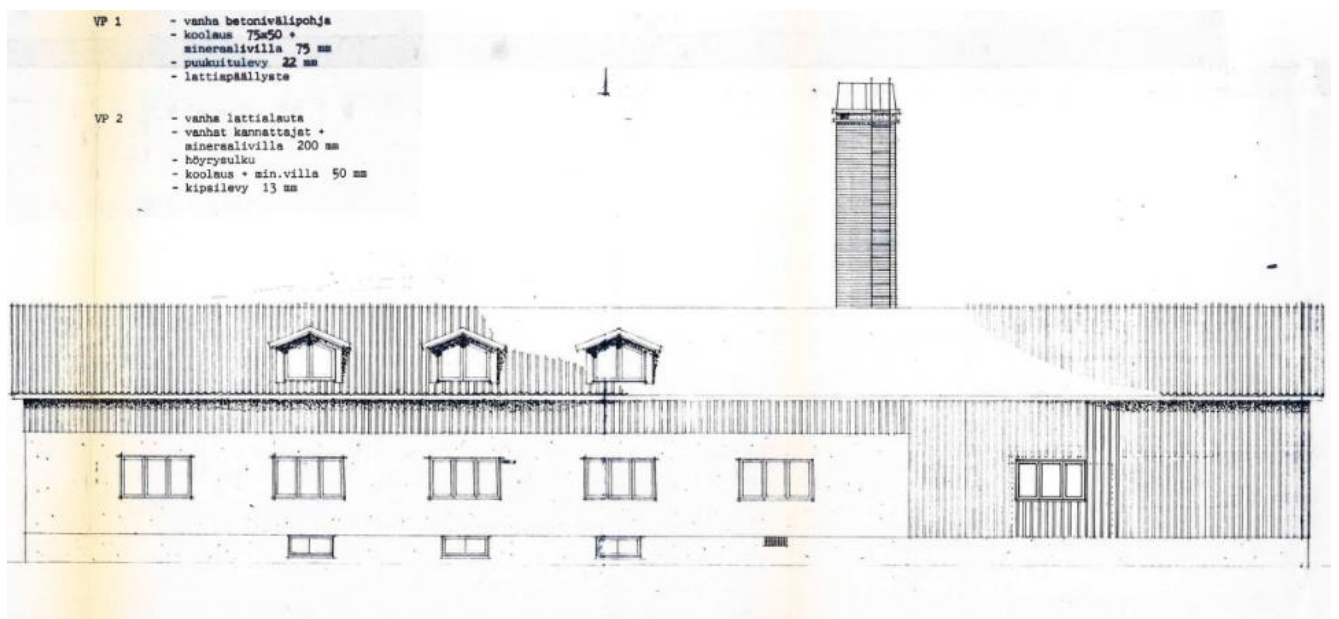
¹⁸ Pääpiirustukset TKA, RakVA; Turun Sanomat 22.4.1951 ja 6.10.1951.

Kasvihuonekokonaisuus oli aikanaan moderni puutarhanhoitolaitos, jolle Hellemaa oli etsinyt mallia useilta ulkomaanmatkoilta. Kussakin huoneessa voitiin pitää erilaisia olosuhteita eri kasveille ja kasteluveden lämpötila oli tarkkaan säädeltävissä. Tavoitteena oli, että tila riittäisi sadaksi vuodeksi ottaen huomioon kaupungin mittavankin kasvun. Lisäksi valmistauduttiin olympialaisiin, ja siihen liittyviin somistustarpeisiin. Yhdysrakennuksen pohjakerros soveltui kasvien talvettamiseen. Istutushallia käytettiin sesongin ulkopuolella kaupungin puutyöverstaana, jossa mm. huollettiin puistonpenkit ja valmistettiin lipputangot olympialaisia varten. Lavatarhat sijoitettiin huoneiden jatkeeksi. Autoilla pystyttiin ajamaan suoraan istutushalliin ja sieltä edelleen lavatarhaan.¹⁹

Kasvihuoneiden julkisivut Ilpoistentielle, lupakuva 1951 (RakVa).

Vuonna 1977 osa kylmästä maantason varastosta eristettiin lämpimäksi ja muutettiin henkilökunnan sosiaalitaloiksi. Tässä yhteydessä suurennettiin luoteispäädyn ikkunoita. Samaan pätyyn tehtiin lisää sosiaalitaloja ullakkokerrokseen 1992 samaan aikaan kun päärakennusta uudistettiin. Ullakon ikkunariviä nostettiin ylöspäin. Tämän jälkeen ykköskerroksen varastotila jaettiin kahdeksi huoneeksi, joista toiseen tuli toimisto toisen jäädessä varastokäyttöön (lupa hyväksyttiin 1993, ja muutos katselmoitiin 1999). Huoneet lämmöneristettiin ja koillissivun liukuovi poistettiin ja muutettiin ikkunoiksi, lounaissivun liukuovi muutettiin nosto-oveksi. Muutospiirustukset laadittiin kaupungin Talorakennusosastolla. Oma lämpölaitos oli tullut tarpeettomaksi 1980 lopussa, kun kiinteistö liitettiin kaukolämpöön.²⁰

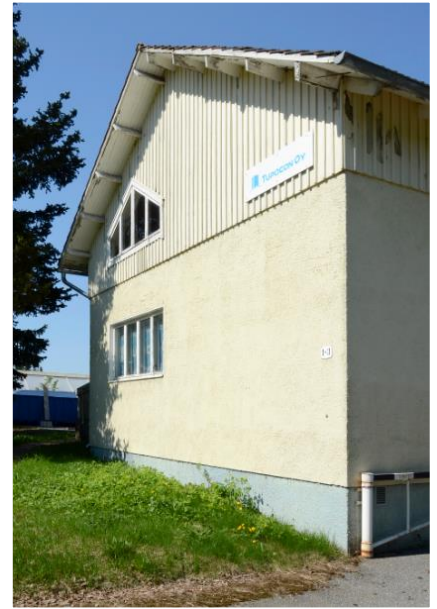

Yhdysrakennus, julkisivun koilliseen, muutoskuva 1993 (RakVa).

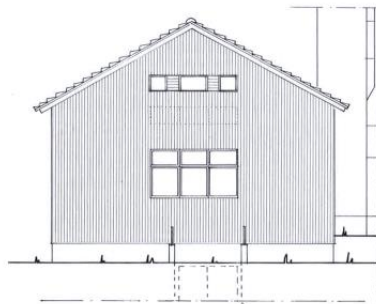
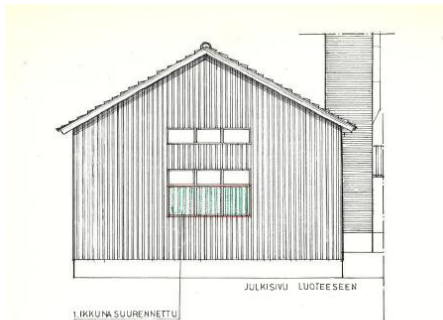
¹⁹ Turun Sanomat 22.7.1951 ja 6.10.1951; Uusi Aura 6.10.1951 ja 5.3.1952.

²⁰ Pääpiirustukset TKA, RakVA; Rakennuskortisto Ilpoistentie 3; Turun Sanomat 22.4.1951 ja 6.10.1951.

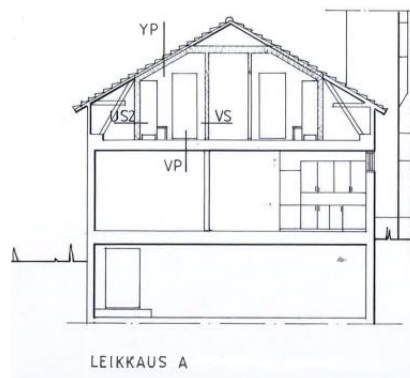
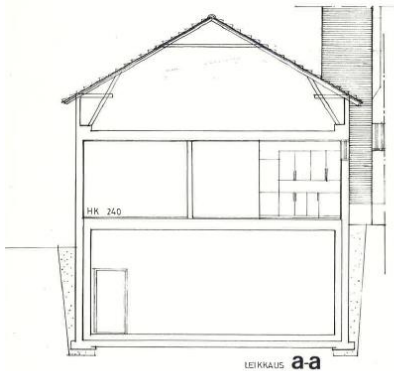
1970-luvulla tehtiin uusia kasvihuoneita lämpölavojen paikalle Ruiskadun ja Ilpoistentien kulmaan vastapäätä vanhoja huoneita. Vuonna 1983 valmistui tälle paikalle puutarhan portin viereen suuri, 300 neliöinen kasvihuone, joka on edelleen olemassa. Tämän jälkeen rakennettiin vielä kaksi uutta kasvihuonetta vanhojen kasvihuoneiden pohjoispuolelle. Nämäkin ovat vielä pystyssä. Kaupunkikuva-arkkitehti myönsi 2010 luvan paikoitusalueen rakentamiselle purettujen kasvihuoneiden tilalle yhdysrakennuksen jäädessä vielä paikalleen. Rakennushanke katselmoitiin 2012. Yhdysrakennus on tällä hetkellä vuokrattu osittain rakennusalan yritykselle ja osittain vapaa-aikatoimialalle varastokäyttöön.²¹

Ensimmäisistä kasvihuoneista on jäljellä vielä kivi- ja puurakenteinen huoltorakennus. Kasvihuoneiden ja yhdysrakennuksen liittymäkohtiin muurattiin eteishuoneet, joissa oli huoltotilaa ja wc:t.

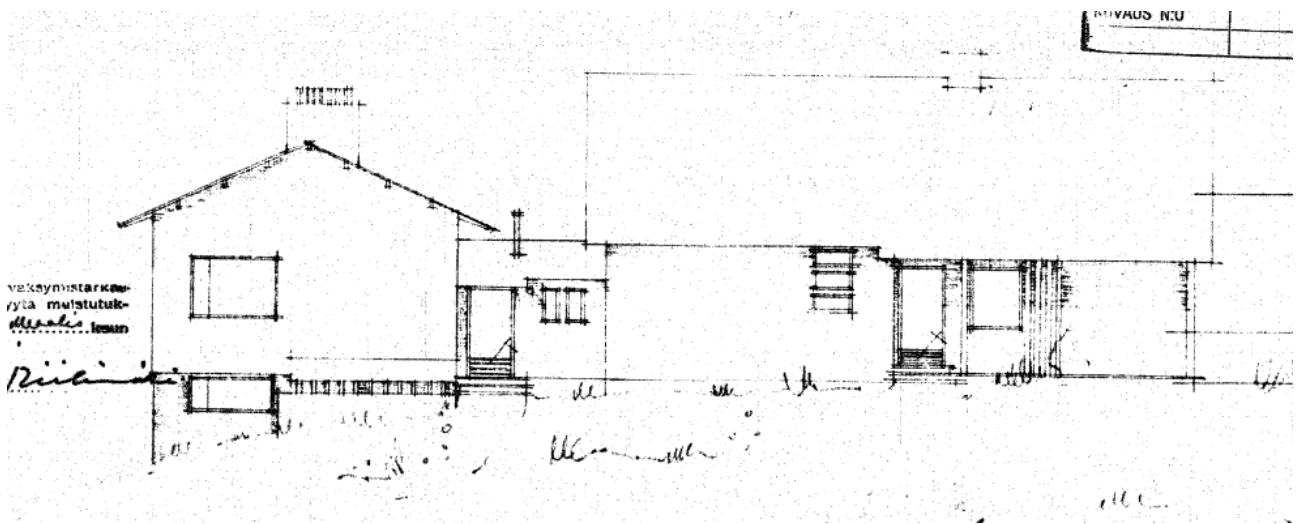
Kasvihuoneiden huoltorakennuksen pihan puoleinen pääty ja leikkaus, vasemmalla muutoskuva 1977 ja oikealla muutos 1992 (RakVA).

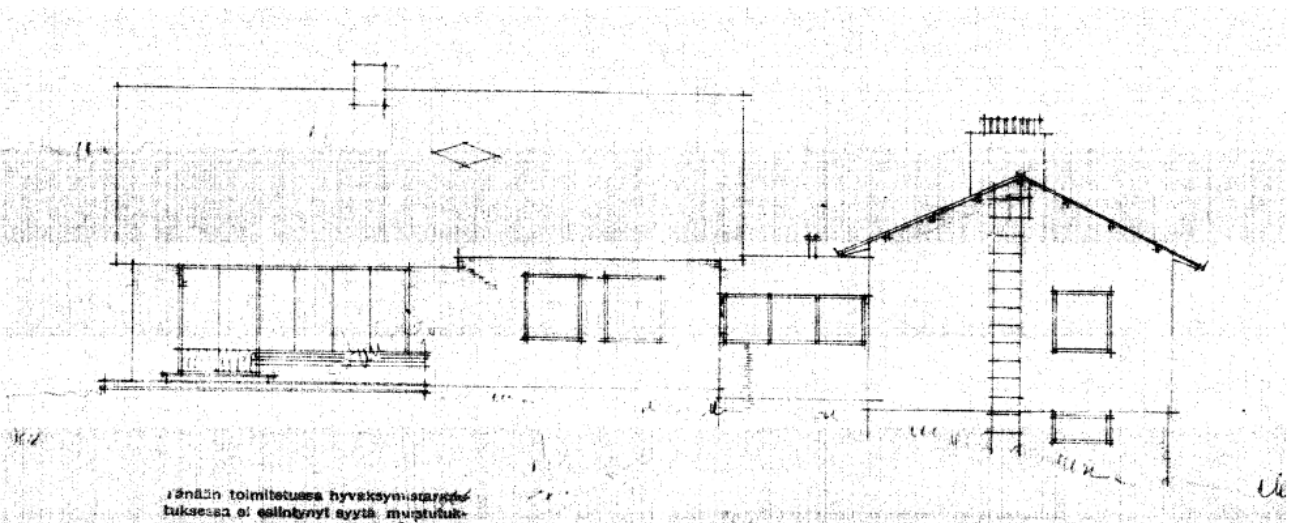
²¹ Pääpiirustukset TKA ja RakVa; Turun Sanomat 6.10.1951; Uusi Aura 6.10.1951; Turun Sanomat 22.7.1951.

Toimisto- ja asuinrakennus

Kasvihuoneiden jälkeen oli vuorossa päärakennus eli puutarhurin uusi asuinrakennus ja toimisto. Piha-
piirin paikaksi Hellemaa oli katsonut palstan eteläosan kukkulan, jonka ympäristö voitaisiin muokata ki-
vikkopuutarhaksi, arboretumiksi ja lintulaksi. Asuinrakennukseen päätettiin yhdistää henkilökunnan ruo-
kala, sosiaalitilat ja autotalli. Nämä oli ensin aiottu rakentaa lintulan yhteyteen alueelle, jonka savinen
maa oli heikosti kantavaa. Suunnittelutyötä johti kaupunginarkkitehti Sandelin, käytännön suunnittelu-
työstä vastasi Armi Harva. Rakennuslupa saatiin 9.5.1952, harjannostajaiset pidettiin 3.10.1952 ja valmis
työ katselmoitiin 3.3.1953. Asuinrakennus sijoitettiin kukkulan päälle, pääty Ilpoistentielle. Asuinrakennus
(120 m²) tehtiin kahteen tasoon ja perustettiin tuulettuvan sokkelin päälle. Asunto-osaan (77 m²) kuului
kaksi makuuhuonetta, olohuone ja keittiö sekä avointa tilaa ullakkokerroksessa. Samaan rakennusosaan
kuului myös puutarhurin työhuone. Siipiosa perustettiin betonisen kellarikerroksen päälle hieman alem-
mas rinteeseen. Puutarhan konttori (86 m²) tuli yläkerrokseen. Siihen kuuluivat toimistohuone, piirustus-
sali, ruokahuone, eteinen ja WC sekä em. puutarhurin huone asunto-osassa. Siiven yläkerrokseen tuli
lisäksi pesutupa, sauna ja pukuhuone (31 m²). Autotalli (18 m²) sijoitettiin pohjakerrokseen, jonne tuli
myös työntekijöiden puku- ja pesuhuoneet, wc:t sekä ruokasali (yhteensä 53 m²) sekä talouskellari (7
m²) nivelosaan. Kummatkin rakennukset toteutettiin puurakenteisina. Julkisivuissa käytettiin valkoiseksi
maalattua vaakalimipanelia ilman nurkkalistoja. Sokkelikerros pinnoitettiin roiskerappauksella, joka on
väriiltään ruskean harmaa. Jyrkkä satulakato katettiin betonitiilin. Kaikkien ulko-ovien värinä on turkoosiin
vivahtava sininen, joka saattaa olla alkuperäinen tai sitä lähellä oleva väri. Saman tyyppistä väriä on käy-
tetty kasvihuoneiden yhdysrakennuksen sokkelissa ja päärakennuksen avoräystäissä.²²

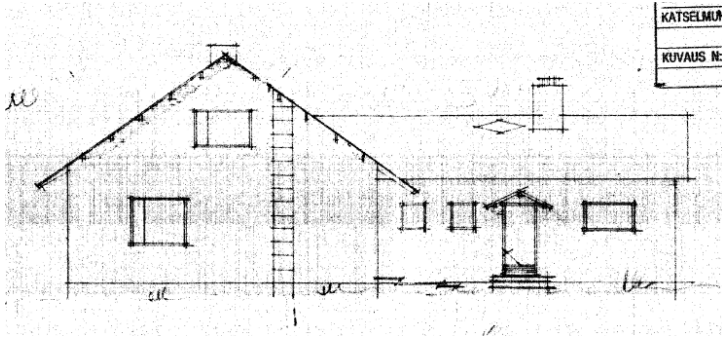

Päärakennuksen julkisivut Uudenmaantien suuntaan, rakennuslupakuva 1952 (TKA). Asunto oikealla ja toimistorakennuksen pääty vasemmalla.

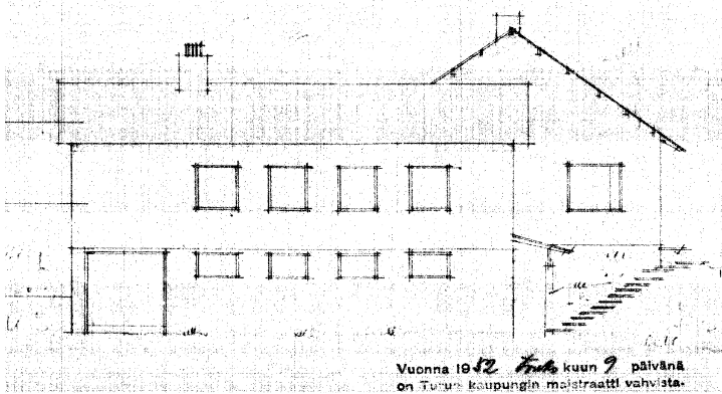

Julkisivut Ruiskadun suuntaan, rakennuslupakuva 1952 (TKA). Asunto vasemmalla ja toimistorakennuksen pääty oikealla.

²² Pääpiirustukset TKA; Kaupunginvaltuusto 21.4.1952 / Kiinteistö- ja rakennuslautakunta 31.3.1952; Turun Sanomat 4.10.1952; Uusi Aura 6.10.1951.

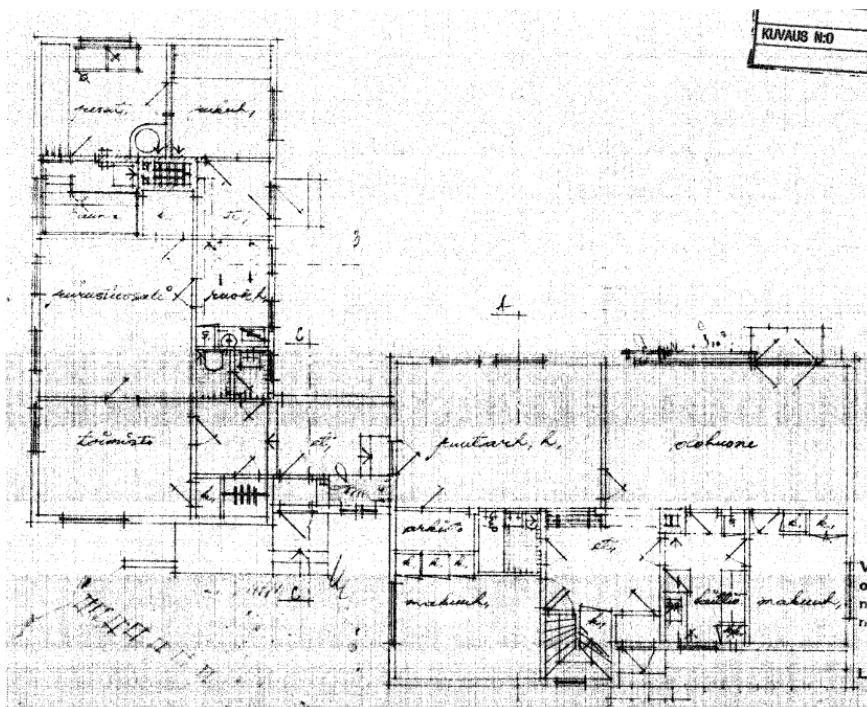

Asuinrakennuksen pääty ja toimiston sivu kaupungin suuntaan. Rakennuslupakuva 1952 (TKA).

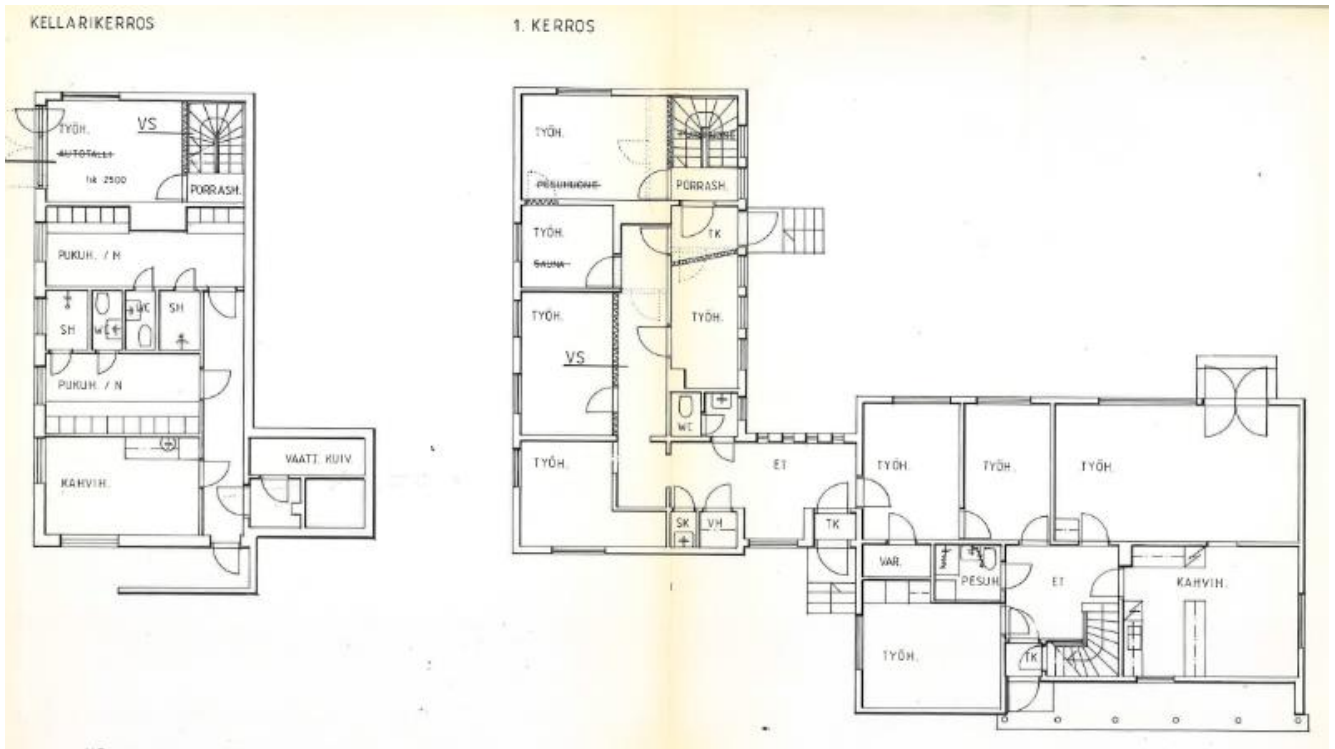
Toimistorakennuksen sivu Ilpoistentien suuntaan, taustalla asuinrakennuksen pääty. Rakennuslupakuva 1952 (TKA).

Päärakennusta on uudistettu 1990-luvulla kahdessa vaiheessa. Ensinnäkin tehtiin huonejakomuutoksia 1991. Tällöin poistettiin keittiön ja makuuhuoneen välinen seinä, joka korvattiin tilanjakajalla. Makuuhuoneesta tuli neuvottelutila ja keittiö jäi paikalleen sen yhteyteen. Ullakolle eristettiin lisää lämmintä tilaa, jolloin sinne aiemmin lisätyn työtilan lisäksi tuli toinen työtila. Alakerran asunnosta entisen olohuoneen viereinen pihan puoleinen huone eli puutarhurin suuri työhuone jaettiin kahdeksi pienemmäksi työhuoneeksi. Siipirakennuksessa vaihdettiin aulatilan sisäovien paikkaa. Seuraava muutos tehtiin jo 1992, jolloin autotalli sekä toisen kerroksen ruokahuone ja saunatilat muutettiin työhuoneiksi. Toisen kerroksen tilajako uudistettiin kokonaan ja Ruiskadun puoleiseen päätyyn tehtiin uusi porrashuone, joka korvasi entisen saunan pukuhuoneen ja osan autotallista. 1990-luvun piirustuksissa kaikki huoneet on merkitty toimistokäyttöön. Tässä vaiheessa rakennuksessa oli vielä painovoimainen ilmanvaihto.²³

Asunnon ja toimiston pohjakuva, rakennuslupakuva 1952 (TKA). Keskellä olevasta nivelosasta on käynti sekä siiven toimistotiloihin että asuinrakennuksen kulkussa olevaan puutarhurin työhuoneeseen.

²³ Pääpiirustukset RakVa.

Sisätilojen muutos 1992 (RakVa).

Vas.: Nivelosan käytävää.
 Alla, vas.: Portaikkoo ullakkokerroksessa. Alla, kesk.: keittiössä on säilynyt alkuperäisiä kiintokalusteita. Alla, oik.: Vesikaton rakenteita ullakon siivuilla olevissa komeroissa. Yläpohjan ulkopinnassa on ilmansulkupahvien alla vuoden 1953 sanomalehtiä.

Viimeisin sisätilamuutos lienee tehty samaan aikaan, kun pihalle pystytettiin väliaikainen parakkirakennus (2007). 1990-luvun lisäporras on poistettu ja siipiosan saniteettitilat on uudistettu. Ullakon aulatilaa on laajennettu poistamalla varastotila. Siipirakennuksen toisen kerroksen wc on maalattu seiniä lukuun ottamatta alkuperäisessä asussaan. Seinät on maalattu kauttaaltaan valkoisiksi ja lattioihin on asennettu vaaleansininen matto. Sisäkatoissa on säilynyt useassa tilassa alkuperäiset puukuitulevyt, jotka rakennusajan tapaan ovat joka tilassa erilaiset. Ikkunat ovat alkuperäiset samoin sisäportaan kaiteet sekä osa ovista ja pattereista. Pääsisäänkäynnin ulkoportaita, pengerryksiä ja kaiteita on uudistettu. Rakennukseen on asennettu koneellinen ilmanvaihto ja ilmalämpöpumppu.

Päärakennus Ilpoistentien suunnasta kuvattuna. Etualalla toimisto- ja taloussiipi, takana asuinrakennus.

*Asuinrakennuksen puisto-
maista pihapiiriä. Oikealla siipirakennuksen kakkoskerros,
jonka ovi johtaa pihalta entisiin saunatiloihin.*

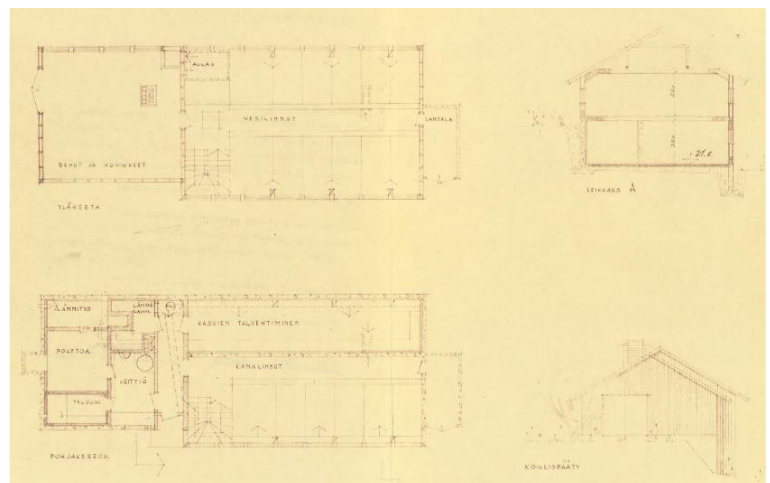
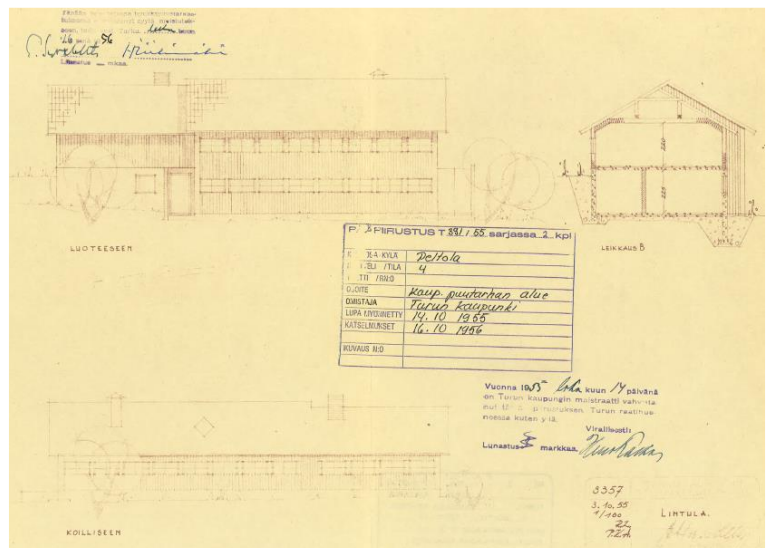
Vas.: Vanhan toimisto-osan pääsisäänkäynti rakennuskonakaisuuden keskellä olevassa nivelosassa.
Oik.: Siipiosan sivu Ilpoistentien suuntaan. Kellarikerroksen autotallin pariovet on korvattu yksilehtisellä ovelta ja ikkunalalla.

Lintula

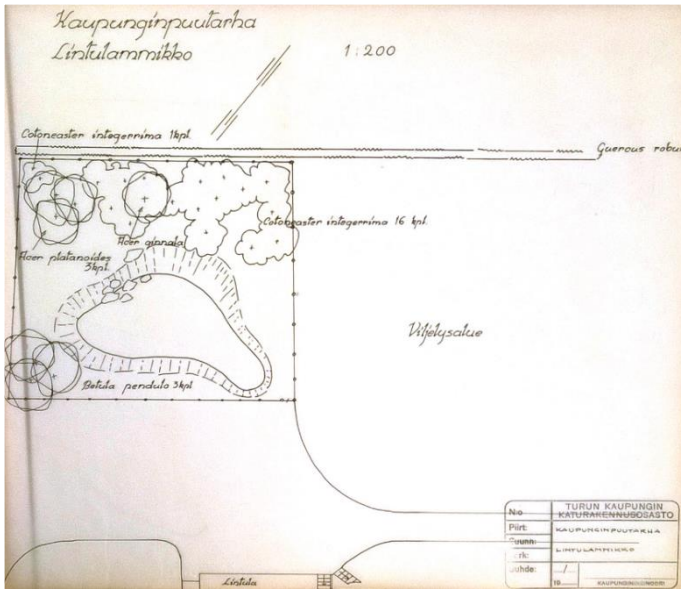
Hankalista perustamisolosuhteista johtuen lintulan rakentamista oli lykätty. Lintuille katsottiin alkuun olevan riittävästi tilaa uusissa kasvihuoneissa. Vuonna 1955 haettiin lupa lintulalle, joka sijoitettiin vuoden 1949 suunnitelman mukaiselle paikalle lammen pohjoispuolelle asuinrakennuksen taakse. Se rakennettiin aiemmasta suunnitelmasta poiketen Ilpoistentien suuntaiseksi. Lintulasta tehtiin kaksikerroksinen. Kellarikerros valettiin betonista ja sisäseiniin tuli verhomuoraus. Ylin kerros ja luoteissivun korkea ulkoseinä toteutettiin puurakenteisena. Kellariin sijoitettiin pannuhuone, keittiö, kasvien talvehetimitilat sekä paikat kanalinnuille. Yläkerta varattiin vesilinnuille, joita varten sinne tuli allas. Lisäksi yläkertaan sijoitettiin rehu- ja kuivikevarastot, jotka tulivat pannuhuoneen ja keittiön yläpuolelle. Valmis lintula katselmoitiin 1956.²⁴

Lintulammikon alue on nykyisin tasattu. Lintulan sisätiloja on uudistettu. Muutoksia on tehty enimmäkseen alakerran Uudenmaantien puoleisessa päädyssä, jonne on sisutettu toimisto-, työ- ja sosiaalitiloja. Luoteissivulla portaikon kohdalla olevat alemmat ikkunat on poistettu ja ne on korvattu alkuperäisen julkisivun kanssa yhtenevällä laudoituksella.

Lintulan lupapiirustukset 1955 (RakVa).

²⁴ Pääpiirustukset TKA; Kiinteistö- ja rakennuslautakunta 31.3.1952.

Suunnitelma lintulan takana olevan vanhan lammen muuttamiseksi lintulammikoksi. Suunnitelmiin kuului puu- ja pensasistutuksia: tuhkapensasta, metsä- ja mongolianvaahte-roita sekä rauduskoivua. Palstan 21 vastaiselle rajalle on merkitty istutettavaksi tammea. Päiväämätön piirros VILA.

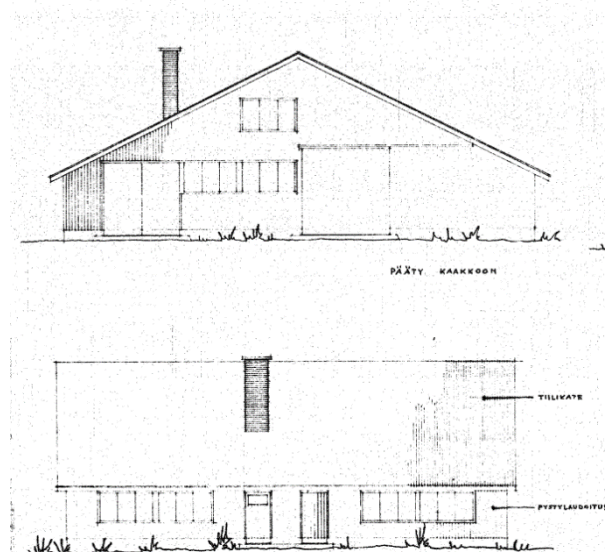

Vasemmalla lintulan luoteissivu. oikealla ylimmän kerroksen sisätiloja.

Uusi 240 m²:n kokoinen varistorakennus rakennettiin 1957 vajan taakse. Varastosta tuli neljän muotoinen ja siihen tuli korkea ullakkotila ja suuret liukuovet. Julkisivuihin tehtiin pystyaukko ja jyrkkä vesikatto katettiin tiilillä. Varasto toteutettiin sorapohjaisena ja se oli suurelta osin lämmittämätön. Rakennukseen tuli lisäksi pieni uunilämmitteinen työhuone. Varaston taakse tuli myöhemmin, ilmeisesti 1960-luvulla, noin sadan neliön katos.²⁵

Varasto 1957 (TKA).

Sekä kaupungin että seurakuntien puutarhan palstojen Uudenmaantietä vastaan olevat aidat uusittiin 1971. Aidat on merkitty seurakuntien aidan asemapiirrokseen (20.4.1971) sen aikaisen asemakaavan mukaiselle kiinteistörajalle eli todellisuudessa käytössä ollut tonttirajaa huomattavasti sisemmäs. Kaksi päivää myöhemmin laaditussa kaupunginpuutarhan aita-
piirroksessa aita on kuitenkin sijoitettu todellisen käytön mukaan eli Tähkäpuisto-nimiselle viherkaistan ja Uudenmaantien liikennealueen rajalle. Kuvissa on esitetty aidan jatkuminen naapuritontille. Ilmakuvista (1973, 1986) päätellen aidat ilmeisesti toteutettiin juuri käytössä olevien rajojen mukaisesti eli sijoitettiin kaavan vastaisesti viheralueelle. Aita on samanlaista 50x50 mm silmäkoon panssariverkkoaitaa, ja se ilmeisesti urakoitiin yhdellä kertaa molemmille puolille.

²⁵ Pääpiirustukset TKA; Ilmakuvat 1960 ja 1973.

Vuonna 1949 valmistuneen vajan taakse sijoitettiin polttoainevarasto, jolle saatiin lupa loppuvuodesta 1979. Rakennukseen sijoitettiin 3 000 litran bensiinisäiliö ja kaksi 2 000 litran polttoöljysäiliötä. Laatalle perustettu varasto verhoiltiin keltaisella julkisivutiellä. Loiva pulpettikatto katettiin pronssinvärisellä peltikatteella. Varasto katselmoitiin heinäkuussa 1981. Polttoainevaraston taakse rakennettiin 1990-luvulla suuri katos entisen palstanrajan kohdalle (lupa 1992, katselmus 1996).²⁶

Kasvihuoneiden yhdysrakennuksen itäpuolelle, lähelle puutarhan porttia rakennettiin kevytrakenteinen ja siirrettävissä oleva jätehuone 2004. Mitoiltaan 5,5 x 2,8 m oleva rakennus piirrettiin kaupungin talotoimessa (J. Lundell). Entisen lavatarhan länsipäähän, lähelle Ruiskadun kulmaa rakennettiin 2007 tilapäiset sosiaalitulat, jotka toteutettiin viidestä parakkimoduulista. Cramo Instantin toimittamaan kokonaisuuteen kuului puku- ja pesutilat sekä ruokailutila. Rakennuksen mitat olivat 9 x 16,4 m. Tilapäisrakennus liittyyneen asuinrakennuksen sisätilojen saneeraukseen.

*Ylh.: Etualalla polttoainesuoja 1980-luvun alusta, takana 1957 rakennettu varasto.
Oik.: Varikkoaluetta, kuvan oikeassa reunassa 1990-luvulla rakennettu kalustusuoja.*

Ympäristö

Alueen toiminnot ovat keskittyneet Ilpoistentien puolelle päärakennuksen ja kasvihuoneiden ympäristöön. Päärakennus on sommiteltu muutoin tasaisen alueen ainoalle kukkulalle kauniisti siten, että Ilpoistentieltä katsottuna se on luonteeltaan julkinen ja helposti lähestyttävä toimistorakennus ja sisäpihan puolella avautuu asuinsiiven ja taloussiiven rajaama puistomainen yksityinen pihapiiri. Päärakennusta ympäröivä kasvillisuus on monipuolista ja kerroksellista. Korkeat puut luovat viihtyisää kevyttä varjoa pihamaalle. Istutettu kasvillisuus on osittain ylikasvanutta ja hoitamataonta. Piha ei kuitenkaan ole vielä umpeenkasvanut ja vanhat istutukset on vielä hyvin hahmotettavissa. Rakennukset vaimentavat Uudenmaantien ja käyttöpihan hälinää ja sisäpihan rauhassa voi kuulla mm. satakielen laulun. Pihapiirin ja sommittelussa näkyy pyrkimys luontoa mukailevaan harmoniseen metsäpuistoon, jossa on hyödynnetty korkeuseroja ja erikorkuista kasvillisuutta.

Pääportti on vanhojen kasvihuoneiden aikaan ollut yhdysrakennuksen kohdalla. Pysäköinti-alueen rakentamiseen yhteydessä pääsisäänkäynti on siirtynyt entisten kasvihuoneiden puolelle, mutta vanha käynti on edelleen käytettävissä. Etupihan takana, vanhimman varastorakennuksen ja lintulan takana on 1960-luvun laajennusalue, joka on luonteeltaan varikkomaista. Tällä alueella on katos, joka lienee rakennettu 1960-luvulla sekä uudempia varastokoppeja. Alueen läpi johtaa suora tie vanhalla pääportilta Täähkäpuistoon ja edelleen Uudenmaantielle.

Kasvihuoneiden yhdysrakennus ja vanha pääportti Ilpoistentien suunnasta.

²⁶ Pääpiirustukset TKA.

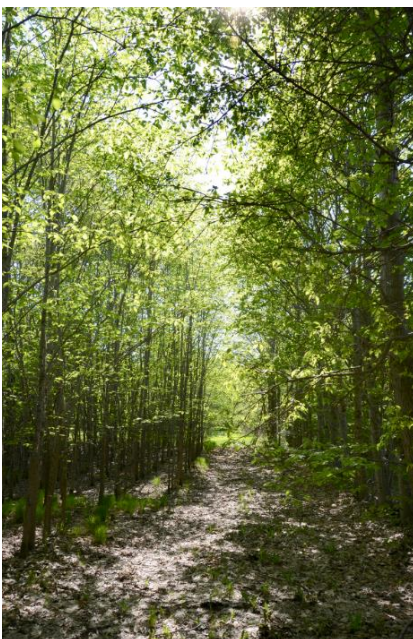
Varikkoalueella on nykyisin säilytyksessä vapaa-aikatoimialan kalustoa. Seurakunnan tonttiin rajautuvalla osuudella on kuusirivejä jäänteinä vanhasta taimistosta. Sairaanhoidon oppilaitoksen alueen vastaiselle tontinrajalle on istutettu myös kuusia. Yhdysrakennuksen pohjoispuolella on vanha kaupungin taimisto, joka kuuluu nykyisin osittain seurakuntaan kiinteistöön. Alue on kasvamassa umpeen eikä vanhoja käytäviä enää erota maastosta. Ne voi kuitenkin havaita vielä ilmakuvissa ja päätellä paikoilleen jääneistä taimista syntyneistä jalopuurivistöistä. Puiksi kasvaneet taimet muodostavat korkeita ja tiiviitä viherseinämiä. Rinnakkaisten rivien väliin muodostuu paikoin tunnelimaisia tiloja ja läpipääsemättömiä tiheikköjä. Alueella on myös useita yksittäisiä maisemapuita. Puutarha-alueen vanhan palstan mukaisille pitkille rajoille on istutettu tammirivit, jotka on merkitty jo lintulammikon istutussuunnitelmaan. Tammiainetoja on leikattu ja ne ovat ikäänsä nähden matalia. Tammet ovat kasvaneet mutkalle ja ne ovat lehdettömänä aikana veistokselliset. Alueen viherympäristö on päättyneestä puutarhakäytöstä johtuen poikkeuksellinen.

Yllä, vas.: Taimiston vanha, lähes kadonnut pääakseli erottuu parhaiten kasvihuoneiden kohdalta. Oik.: Myös Ilpoistentien viereisen sivuakselin alkupää on erotettavissa.

Vas.: Tammiaitaa entisellä kaupungin ja seurakuntien palstojen rajalla.

Alla: Taimiston alueen puustoa.

Seurakuntien puutarha

Vuoden 1862 lopulla kaupunki luovutti hautausmaata vastapäätä, Uudenmaatien toiselta puolelta seurakunnille n alan puutarhurin asuntoa ja viljelypalstaa varten. Palstalle tuli lisäksi haudankaivajien tupa päärakennuksen viereen sekä pitkä talousrakennus samalle paikalle, johon rakennettiin 1950-luvulla nykyinen toimisto- ja huoltorakennus (Sininen tupa ja kammari). Puutarhurin palsta erotettiin tiluslohkoista 20–21. Puutarhurin tontin länsinaapurissa, Uudenmaatien reunassa oli myös pieni puutarha lohkoilla 20. Vuonna 1883 oli suunnitteilla hautausmaan laajentaminen puutarhan paikalle, mutta tästä kuitenkin luovuttiin. Puutarhurin palstan muoto ja koko vaihteli useaan kertaan 1900-luvun kuluessa, kuten edellä on kuvattu. 1960-luvulla vanhimmat rakennukset jäivät kaavan vastaisesti palstan ulkopuolelle, kun kaavalla muodostettiin Uudenmaatien suojaviherkaista. Vanha käyttö sai kuitenkin jatkua ja rakennukset säästivät. Aitakin rakennettiin 1970-luvun alussa viherkaistan puolelle. Vanhimmat rakennukset eli ylipuutarhurin asunto ja haudankaivajien koppi, jota pidettiin varastona, suojeltiin 1990 voimaan tulleessa asema-kaavassa. Puutarhanhoitoon liittyvät toiminnot siirtyivät 1994 Uudenmaankadun varrelta Skarppakullantie 10:een, jonne oli valmistunut uusi huoltokeskus.²⁷

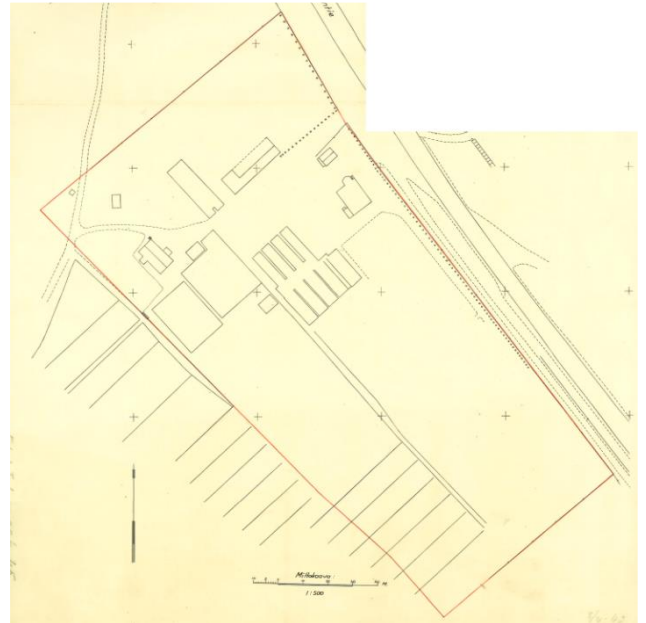

Ylh.: Seurakuntien puutarhan vanhimmat rakennukset: ylipuutarhurin asunto vasemmalla ja sen oikealla puolella haudankaivajien rakennus. Käynti palstalle tapahtui alkuun päärakennuksen kiuistin kohdalta ja 1960-luvulta alkaen Krindilän toiselta sivulta. Ennen nykyistä Uudenmaantietä rakennusten ja maantien välillä oli vielä useita metrejä palstaa. Etualan puut kevyenliikenteen väylän ja maantien välissä ovat alueella, joka ennen kuului seurakunnan kiinteistöön. Maan pintaa on nostettu tien rakentamisen yhteydessä.

Vas.: Viistokuva vuodelta 2003 (KYTO). Punaisella viivalla maanvaihtosopimuksen 1992 mukainen nykytontti.

²⁷ Juva 1957, 783–786; Karta öfver Åbo stad...1883; MIP.

Nykyinen tonttijako on vuodelta 1993, jolloin kaupunginpuutarhan toiminta oli lopetettu luovutettavalta alueelta eli korttelin 4 länsikulmasta. Seurakunnat ja kaupunki tekivät 1992 maanvaihtosopimuksen, jolla kaupunki kuittasi Varissuon alueiden vaihdosta syntynyttä velkaa seurakunnille. Seurakunta sai sopimuksessa nykyisen muotoisen kiinteistönsä, joka Uudenmaantien suuntaisena noudatteli lohkon vanhaa mallia, joskin oli alkuperäistä alaa huomattavasti laajempi. Seurakunnan palstan lounaissivulta luovutettiin kaupunginpuutarhalle 1962 järjestelyissä seurakunnalle tullut alue. Lisäksi seurakunnat luovuttivat kaupungille Skarppakullantien rakentamiseen tarvittavat alueet hautausmaan itäpuolelta.²⁸

Hautausmaan puutarhan kartta 8.4.1943 (KYTO, paikkatieto ja kaupunkimittaus).

Seurakunnan palsta vuoden 1973 ilmakuvassa (KYTO). Palsta on leventynyt lounaaseen vuoden 1962 järjestelyjen johdosta.

Seurakunnan palsta vuoden 1986 ilmakuvassa (KYTO). Palsta on vuoden 1962 tilanteen mukainen. Rakennuskanta on runsaimmillaan. Uusia kasvihuoneita on nyt yhteensä neljä isoa ja yksi pieni, myös vanhat viisi ovat vielä jäljellä Uudenmaantien varrella. Tontin keskellä näkyy juuri valmistuneet kaksi varastoa.

²⁸ Luovutussopimus 30.12.1992.

Å. U. 4 ggr, 2 g. i v., 7 r.
Begravningskransar
 och **Guirlander** af Cy-
 press, med och utan blommor, bil-
 ligt hos **Fred. Wigander**
 invid begravningsplatsen.
 Obs.! Telefon. 751 1-5

BIRGER LINDELL
 HAUTAUSMAAN PUUTARHURI
 Skanssi, puh. 60.
 Alituinen varasto kukkia.

Hautausmaan puutarhurit toimivat myös kukkakauppiaina ja moni puutarhuri hankki lisää viljelyalaa virkapalstansa ulkopuolelta. Mainokset Åbo Tidningissä 2.2.1899 (vas.), Turunmaassa 18.8.1925 (oik.) ja Åbo Underrättelserissä 29.2.1904 (alla). Westerënilä oli Skanssin lisäksi myymälä kaupungeilla.

Sig'r Weste én. Kransar, buketter samt
 krukväxter. Försälj-
 ning saluhall 124 samt å skansen, tel 1221.

Rakennuskanta

Päärakennus ja Krindillä

Seurakuntien puutarhan vanhin rakennus on puutarhurin asunnon vieressä oleva pieni varastorakennus, ns. Krindilä, joka oli alun perin tarkoitettu haudankaivajille ja heidän välilleen. Se siirrettiin 1860-luvun alussa laajenevan hautausmaan tieltä nykyiselle paikalleen ja siihen tehtiin porstua. Krindilän viereen valmistui päärakennus eli puutarhurin asunto 1862 tai 1863. Rakennuksen suunnitelti 1861 tai 1862 Turun kaupunginarkkitehti G.T. Chiewitz, joka uudisti samalla myös Krindillän ulkoasun nikarittyyliseen päärakennukseen sopivaksi. Puutarhurin asunnon yhteydessä oli hautausmaan toimisto samassa rakennuksessa. Rakennukset muodostivat sisäänkäynnin alueelle. Palstan laajennus 1915 mahdollisti käynnin siirtämisen Krindilän toiselle puolelle. Kun päärakennuksen ylipuutarhuri luopui virka-asunnostaan, rakennukseen tuli lisää toimistotilaa. Nykyisin rakennuksessa on sähkö- ja telealan yritysten konttorit kaupungin puoleisessa päässä sekä yksi asunto toisessa päädyssä.²⁹

Kaupunginarkistosta, rakennusvalvonnan arkistosta, seurakuntien arkistosta eikä maakunta-arkistosta ole löytynyt alueen rakennuspiirustuksia ajalta ennen 1930-lukua.³⁰

Ylh.: Päärakennus pihan puolelta. Monet alueen rakennuksista noudattelevat päärakennuksen värejä.

Alh.: Krindilän pohjoissivu.

²⁹ MIP; Trimble WebMap; Kaisti & Puhakka 1999, 33–34; Reiman 23.5.2018.

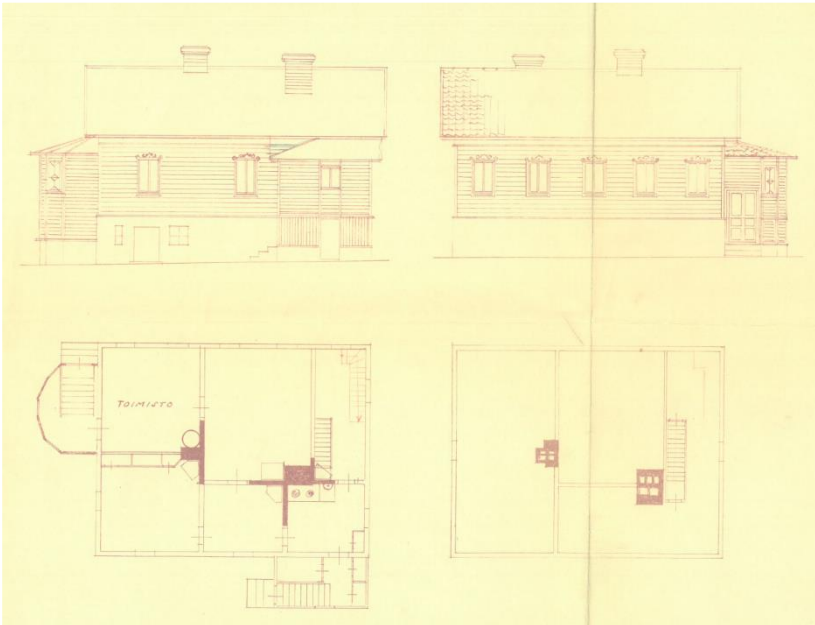
³⁰ TKA; RakVa; SRK; TMA.

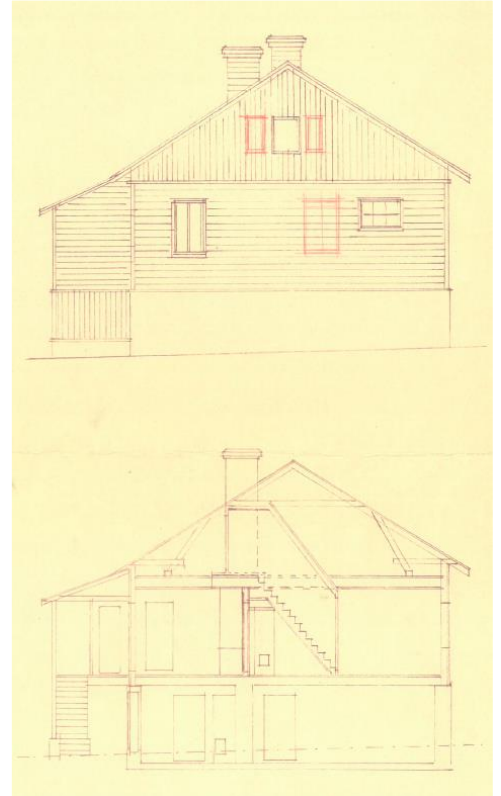
Vas.: Ylipuutarhurin talon kaakkoispäädyn julkisivun aukotuksia on muutettu 1900-luvun aikana..

Oik.: Seurakunnalle useita töitä tehneen Pekka Pitkäsen suunnitteleva teräskaitainen betoniporras on kevyt ja veistoksellinen, joskin tyyllisesti täysin eri maailmasta kuin itse rakennus.

Seurakunnan arkistossa on asuinrakennuksesta kolmet päiväämättömät muutospiirustukset, jotka ajoittunevat 1900-luvun keskivaiheen molemmiin puolin. Kellarikerrokseen pihan puolelle on tehty autotalli, minkä yhteydessä on levennetty vanhaa oviaukkoa ja poistettu yksi ikkuna. Kaakkoispäädystä on tehty muutoksia huonejärjestelyissä ja ullakkoporrasta on siirretty. Ullakolle on jossakin vaiheessa asennettu tulisija. Päädyn aukotusta on muutettu ja kellarin ulkoseinään on tehty korjausvalu. Pihan puolen kuisti on alkujaan ollut pulpettikattoinen. Kuistilta on ollut käynti vanhaan keittiötilaan. Viimeisin muutoskuva on vuodelta 1970 ja se koskee tien puolen kuistin julkisivumuutosta. Asukkaiden mukaan asunnon puolella on tähän saakka ollut 1970-luvulle tyypillinen sisustus, jota he ovat parhaillaan uudistamassa rakennuksen ominaispiirteisiin paremmin sointuvaksi. Rakennukseen liittyy vanha puutarha talon etelä- ja kaakkoispuolella.

Päiväämätön piirustus päädyn ja kuistin muutoksista. Leikkauskuvan mukaan myös kellarissa on ollut lämmitettävää tilaa (SRK).

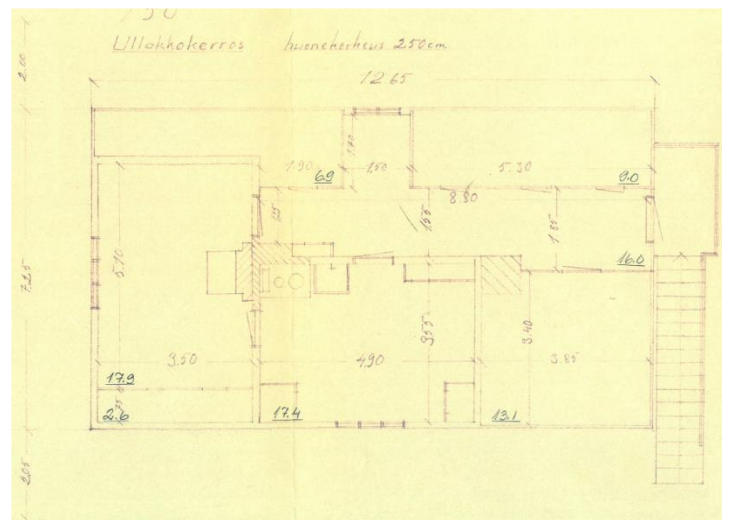
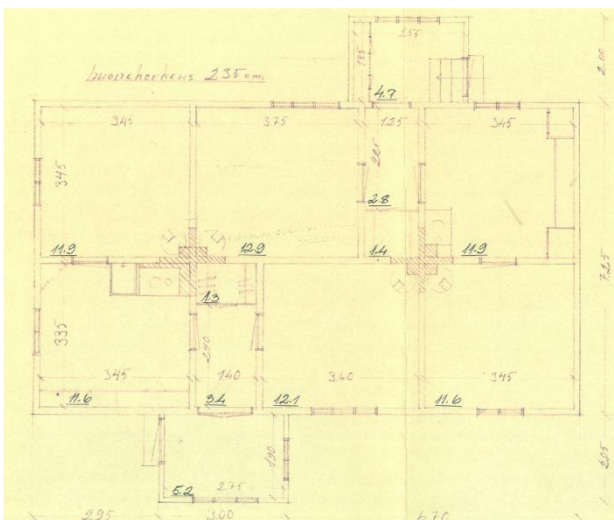

Vanhaa puutarhaa Ilpoistentien suunnasta kuvattuna. Taustalla oikealla ylipuutarhurin asunto ja keskellä 1950-luvun konttorirakennus. Puutarhassa on säilynyt vanhaa kasvillisuutta, mm. valkoinen syreeniaita Uudenmaantien puolella.

Toinen asuinrakennus

Puutarhurin rakennuksesta tuli ylipuutarhurin asunto, kun puutarhureita varten valmistui 1920 n. 13 x 7 m kokoinen, puolitoistakerroksinen asuinrakennus tontin laajennusalueelle pihan perälle. Taitekatteisessa rakennuksessa on umpikuistit kummallakin sivulla sekä yksi ullakkokerrokseen johtava ulkoporras kaupunginpuoleisessa päädyssä. Värimaailma on yhteneväinen vanhan päärakennuksen ja Krindilän kanssa. Rakennuksessa on konesaumapeltikatto. Talossa on tehty putkitöitä 1976. Tilajako mahdollisti useiden talouksien asumisen samassa rakennuksessa. Alkuperäisen käytön loppuvaiheessa yläkerran huoneissa asui kausityöntekijöitä. Rakennuksessa on tällä hetkellä kaksi asuntoa.³²

Asuinrakennuksen päiväämättömät pohjakuvat (SRK). Piirustusten mukaan alakerrassa (vas.) on kaksi kahden huoneen ja keittiön asuntoa, jotka ovat edelleen jaettavissa hellahuoneen ja kamarin sekä yhden huoneen käsittäviksi asunnoiksi. Ullakolla (oik.) on yksi hellahuone, yksi uunilämmitteinen huone ja yksi kesähuone, joihin on omat sisäänkäynnit käytävältä.

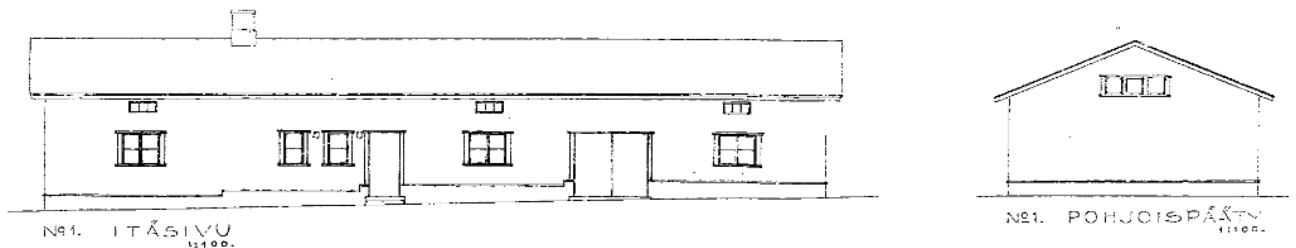
³² SRK.

Talourakennukset

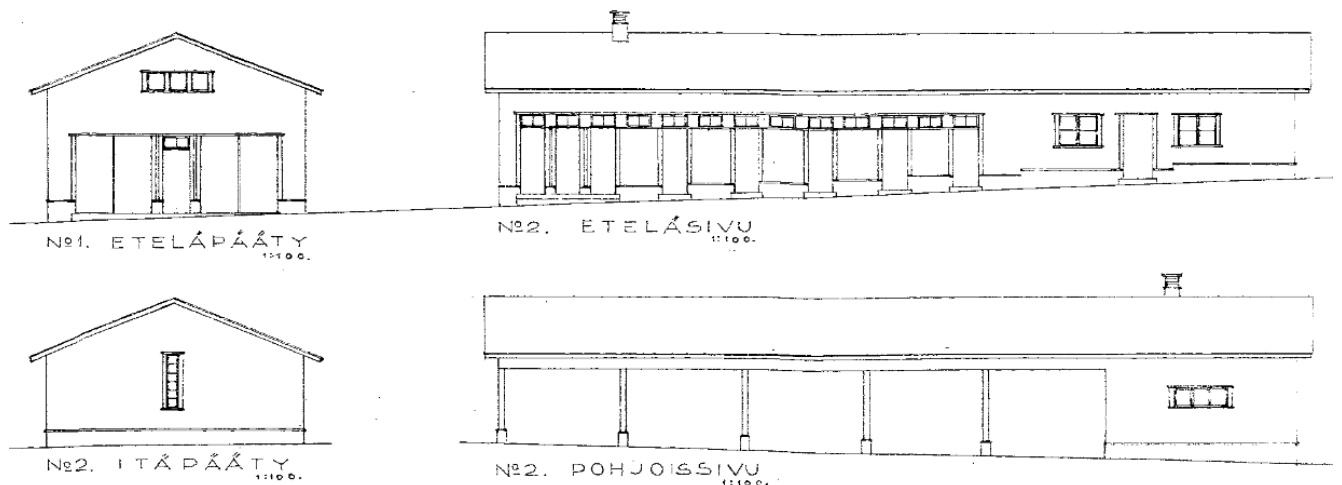
Puutarhuri Sorman kauden alusta, vuodelta 1937 on J.E. Arolan laatimat piirustukset uusista talourakennuksista, jotka tulivat Uudenmaantieltä puutarhalle johtavan liittymän varteen. Molemmat talourakennukset olivat pitkiä ja kapeita, yksikerroksisia ja satulakattoisia, ja ne perustettiin anturalliselle betonilaatalle. Rakennukset katselmoitiin 1938. Rakentamisen yhteydessä purettiin vanha talourakennus 1800-luvulta. Uudenmaantien suuntaiseen rakennukseen eli talourakennus N:o 1:een tuli keskelle hellalla varustettu työhuone sekä sauna. Toiseen, kaupungin puoleiseen pätyyn tehtiin lavaikkuna-, matto-, luukku- ja penkkivarasto sekä toiseen, Ilpoistentien puoleiseen päähän kaksi palosuojattua autotallia. Talourakennus N:o 2:een eli liittymän suuntaiseen rakennukseen tuli pihan suuntaan polttopuusuoja, lantala, käymälä, ruokkuvarasto ja tontin ulkoreunan suuntaan lähes koko rakennuksen mittainen avoin katos ja sen päähän talli. Polttopuita varten tehtiin viisi erillistä, omalla ovella varustettua varastokoppia, joista yksi oli muita suurempi ja sijaitsi lähinnä päärakennusta. Talourakennus 2 purettiin 1995. Talourakennus 1 laajennettiin ja muutettiin autosuoja-varastoksi Mauno Mattilan laatimin suunnitelmin 1953. Laajennusosa tehtiin vanhan osan luoteispuolelle jatkamalla vanhaa rakennusta porrastetusti. Uusi osa tehtiin kaksitasoisena, ja kellarikerrokseen varattiin tilat neljälle kuorma-autolle, kattilahuoneelle, polttoainetarastolle ja talouskellareille. Rakennus on edelleen olemassa.³³

1950-luvun alkupuolella rakennettiin tontin keskelle uusi, noin 21 x 6 m kokoinen varasto lavaikkunoita, -luukkuja -mattoja, ruukkuja ja pistokaslaatikoita varten. Kaupunginarkistossa ei ole tästä rakennuslupakuvia. Seurakunnan arkistossa on ylipuutarhuri Laaksosen suunnitelma vuodelta 1950, johon kuuluu kaksi 6 x 17 m mittaista varstorakennusta, joista toisen pääty on merkitty vanhaksi työhuoneeksi, jonka kellarissa on vanha pannuhuone. Suunnitelmasta ilmeisesti toteutettiin vain toinen rakennus, mutta se tehtiin pidennettynä. Nykyinen pannuhuone-varstorakennus vastaa piirustusta, joten 1950 kuva oli tontin keskellä olleen vanhimman kasvihuoneryhmän huoltorakennuksen jäljelle jääneen osan muutossuunnitelma. Rakennuksen kellarissa on edelleen kaukolämmön lämmönjakokeskus ja vanha koksivarasto. Kaukolämpösopimus on tehty vuoden 1981 lopussa. Maantason kerrosta käytetään varastona. Sivulla olleet luukut on laudoitettu umpeen. Tontin pohjoiskulmassa, Uudenmaantien varressa on pitkä n. 9 x 40 m varstorakennus, joka on rakennettu väliaikaiseksi rakennukseksi 1963.³⁴

Talourakennus N:o1 eli Uudenmaantien suuntainen rakennus, joka on edelleen olemassa laajennettuna. Sivu Uudenmaantien suuntaan (TKA).

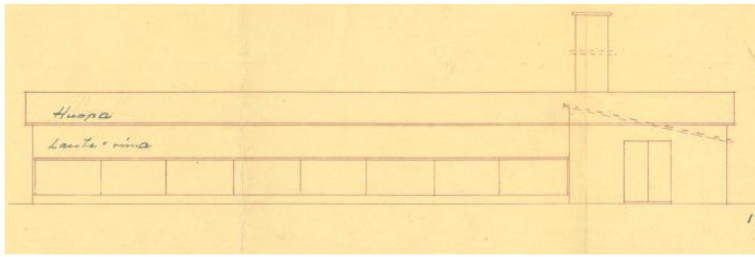

Talourakennus N:o 2, pohjois- ja eteläsivut ja pääty Uudenmaantien suuntaan, lisäksi talourakennus 1:n eteläpääty (TKA).

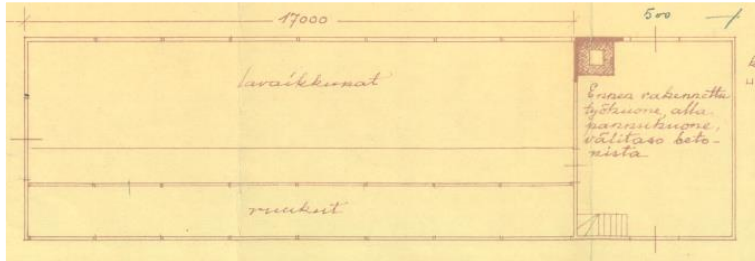

³³ Pääpiirustukset TKA; Ilmakuvat 1973 ja 1986, 2003; SRK.

³⁴ SRK.

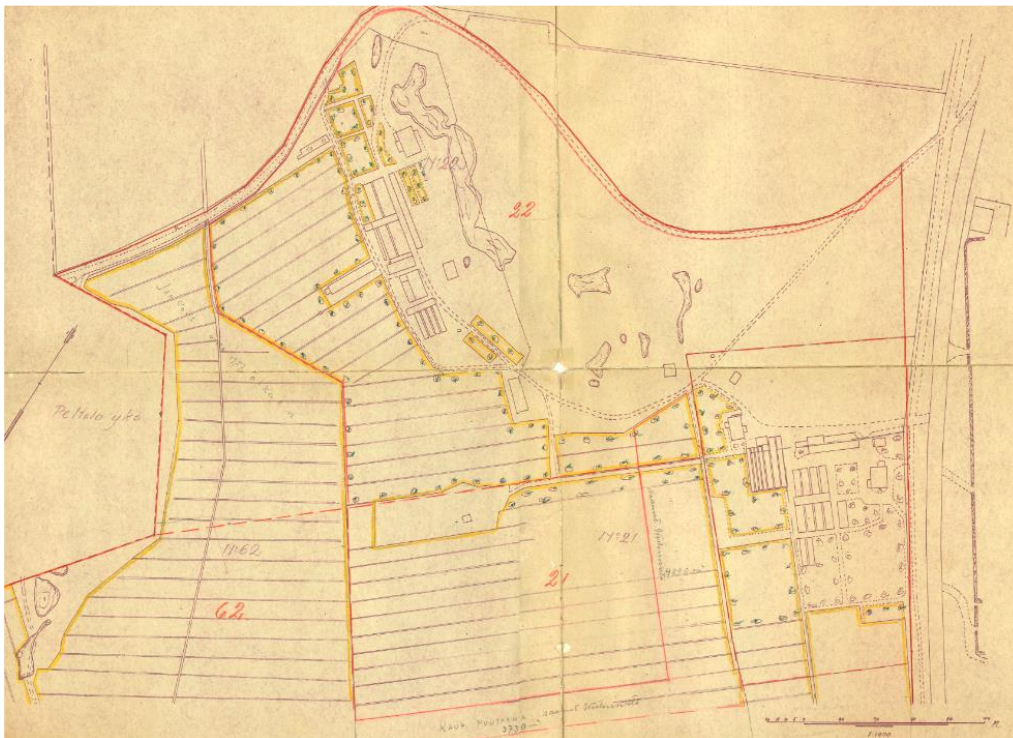
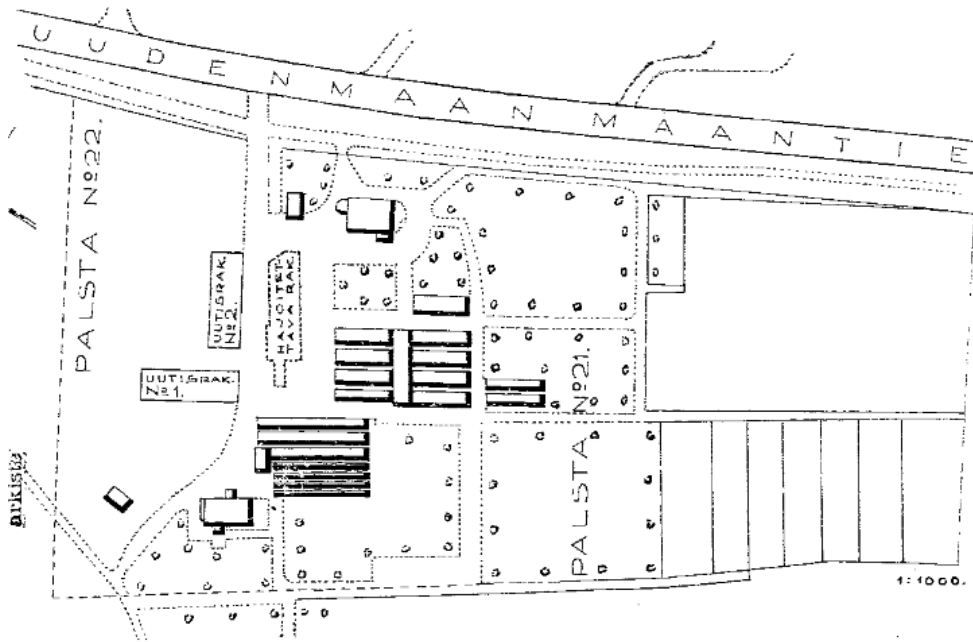
Suunnitelma vanhimpien kasvihuoneiden lämpökeskuksen muutoksesta 1950 (SRK). Vanha huoltorakennus oli jätetty pystyyn kattilahuoneen ja sen yläpuolisen työhuoneen osalta. Rakennus oli aiemmin ollut Ilpoistentien suuntainen, nyt se muutettiin Uudenmaantien suuntaiseksi.

Vasemmalla lämpökeskus- ja varistorakennus, keskellä talousrakennus 1:n (1938) pääty ja oikealla konttori- ja huoltorakennuksen ruokala- ja sosiaalitilasiipi.

Talousrakennus 1. Vanha osa vuodelta 1938 vasemmalla, 1950-luvun laajennusosa oikealla.

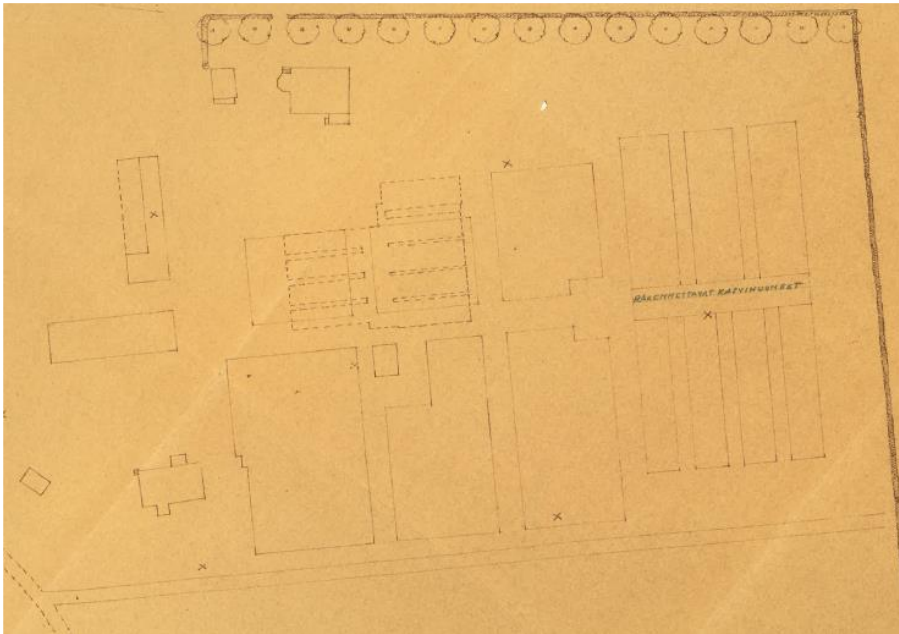

Päiväämätön kartta takamaan tiluslohkoista 21, 22 ja 62 (KYTO, paikkatieto ja kaupunkimittaus). Seurakuntien palsta oikeassa reunassa vastaa vuoden 1943 rajoja. Palstalla 22 näkyy Fridhemin kauppuutarhan viljelyalueet ja rakennukset. Palstojen pohjoispuolella kiertää vanha Pisuntie, josta haarautuu toinen, hie-man seurakunnan kautta koukkaava reitti Fridhemin läpi.

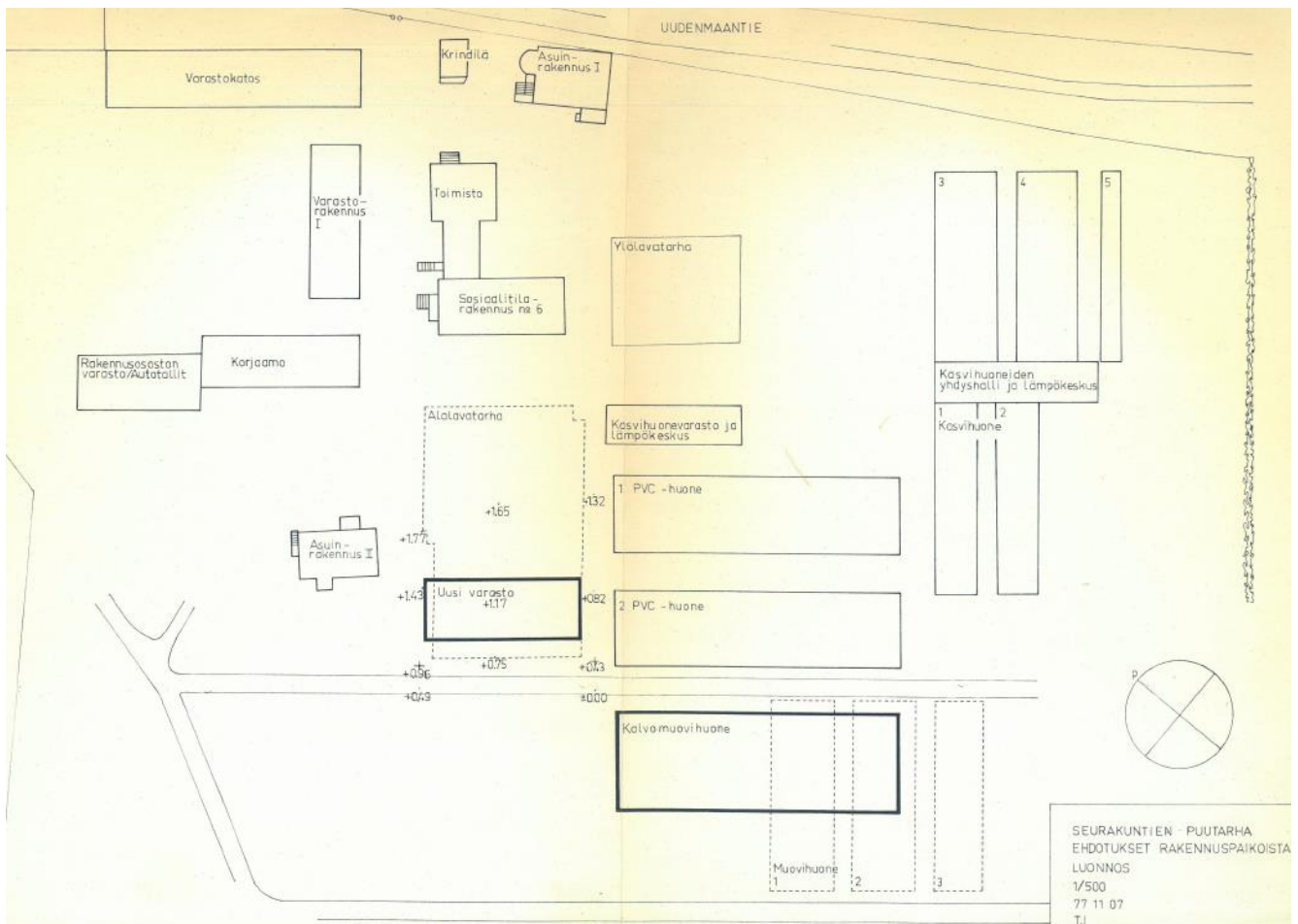
Kasvihuoneet

Seurakunnan kasvihuoneet olivat aluksi Uudenmaantien suuntaisesti talousrakennusten väliin jäävällä alueella. Huoneita oli kahdessa rivissä ja välissä oli yhdysrakennus. Näiden eteläpuolella lähellä puutarhurien asuntolaa oli lisäksi kaksi huonetta Uudenmaantien suuntaisesti ja niiden yhteydessä oli lämpölävat. Kasvihuoneiden paikkaa muutettiin 1940- ja 1950-lukujen vaihteessa ylipuutarhurin talon kaakkoispuolelle. Uudet lasihuoneet sijoitettiin nyt kohtisuoraan Uudenmaantiehen nähden. Vanhojen huoneiden paikalle tuli uusia lämpölävoja. Huoneita tehtiin kahteen riviin, suunnitteilla oli kolme isompaa (10 x 30 m) huonetta Uudenmaantien puolelle ja neljä pienempää (6,5 x 30 m) pihan puolelle. Keskelle tuli yhdysrakennuksensa toimiva työhuonerakennus. Se oli osittain kellarillinen ja pohjakerrokseen sijoitettiin pannuhuone. Aluksi valmistui yksi iso ja kaksi pientä kasvihuonetta lähinnä asuinrakennusta ja näiden väliin pannuhuone. Rakennuslupa saatiin 28.3.1947 ja huoneet katselmoitiin 4.3.1954. Toinen vaihe käsitti yhden ison lisäsiiven ja työhuoneosan jatkeen sen osalta. Sille myönnettiin rakennuslupa 4.7.1952. Kasvihuoneiden piirustukset laati Eino Laaksonen ja Mauno Mattila. Huoneita valmistui kaikkiaan viisi suunnitelman mukaiselle paikalle. Niistä viimeinen valmistui 1970-luvun alussa, mutta se jäi jo rakennettuun pienemmäksi. Se pystytettiin Uudenmaantien puolelle suurien huoneiden taakse. Pihan puolelta jäi siis

kaksi huonetta toteutumatta. Näiden huoneiden länsipuolelle, palstan keskiosaan rakennettiin uusi kasvi-huoneryhmä 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa. Huoneet olivat taas aiempaa suurempia ja lasin sijaan ne tehtiin PVC-levyistä. Ensin vuonna 1970 valmistui kaksi isoa 12x45 m kokoista, Kauppapuutarhaliiton piirustuksien mukaista huonetta Uudenmaantien suuntaisesti ja lisäksi kolme pienempää muovihuonetta päädyt Uudenmaantielle. Kolmesta pienestä huoneesta purettiin kaksi, kun niiden paikalle tehtiin kaksi uutta 12x45 m huonetta aiemmin valmistuneiden samanlaisten huoneiden jatkeeksi kaupunginpuutarhaan johtavan tien varteen. Kaikki kasvihuoneet on purettu puutarhan muuton yhteydessä.³⁵

Vas.: Kasvihuoneiden asemapiirros 1947 (RakVa).
 Alla: Asemapiirros uutta varastoa ja kasvihuonetta varten 1977 (SRK). Varastoja tuli lopulta kaksi ja ne sijoitettiin päädyt Uudenmaantien suuntaan. Myös kasvihuoneita tehtiin kaksi uutta kuvassa esitetyn yhden sijaan. Niiden tieltä on merkitty kolme kasvihuonetta purettavaksi. Näistä pienin jäi kuitenkin pystyyn.

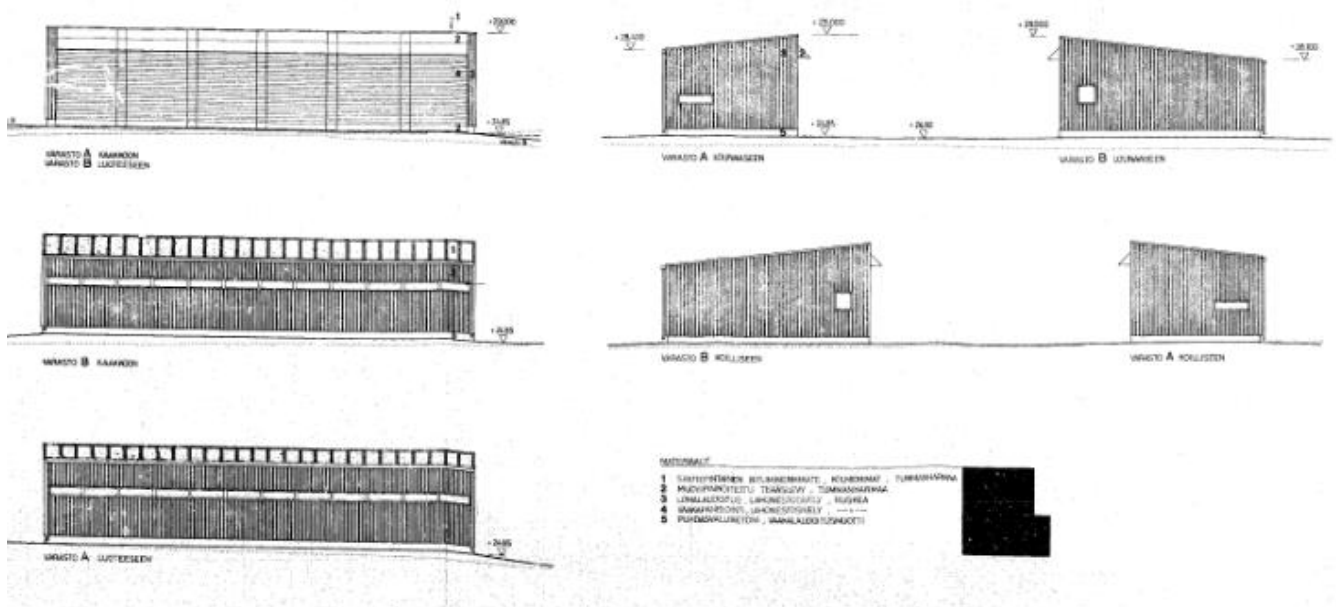
³⁵ Pääpiirustukset TKA; Ilmakuvat 1973 ja 1986; SRK; Reiman 23.5.2018.

Konttori- ja huoltorakennus

Mauno Mattila suunnitteli 1954 edellä kuvatun talousrakennus 2:n tilalle 300 neliöisen hautausmaan konttori- ja huoltorakennuksen. Lupa konttorirakennukselle saatiin vuoden 1955 alussa ja valmis rakennus katselmoitiin 1957 alussa. Samalla katselmoitiin myös talousrakennus 1:n laajennus- ja muutostyö. Uudesta talouskeskuksesta tuli kolmiosainen ja L-kirjaimen mallinen. Uudenmaatien puoleiseen, lähes neliön muotoiseen siipeen tuli konttori ja arkisto. Keskellä olevaan yhdysosaan tuli työnjohtajan huone, kahvihuone ja kirjanpito. Pitkään etelä siipeen rakennettiin ruokala, keittiö ja pesutupa. Rakennus toteutettiin yksikerroksisena. Siihen tuli betonisokkeli ja kellariton rossipohja. Julkisivuratkaisuna oli pystypeiterimoitettu kovalevy. Satulakatto katettiin betonitiilin. Talon sähköt on uusittu 1976. Rakennuksen ulkoverhous on vaihdettu peltiin ja ulkoseiniin on lisätty lämmöneristettä 1982. Nykyisin Sinisenä tupana ja kammarina tunnettu rakennus on vuokrattu pitopalvelukäyttöön.³⁶

Konttori- ja huoltorakennuksen taakse, 1920 rakennetun puutarhurien asuntolan viereen rakennettiin 1982 kaksi pitkän mallista varistorakennusta. Niiden piirustukset laati arkkitehtitoimisto Laiho-Pulkkinen-Raunio, ja allekirjoitti Ilpo Raunio 1980. Pulpettikattoiset varastot verhoiltiin lomalaudoituksin, jotka käsiteltiin piirustusten mukaan ruskealla kyllästeellä. Nykyinen väri on vihertävän siniharmaa. Varastot ovat yhtä pitkiä, mutta toinen on hieman leveämpi, pienempi on kooltaan 102 k-m² ja suurempi 157 k-m².

Työvälinevarastojen lupapiirustukset 1980 (TKA).

³⁶ Pääpiirustukset TKA; SRK.

Lähteet

Tutkimusaineisto

KA D	Kansallisarkisto, digitaaliarkisto
KYTO	Turun kaupungin kaupunkiympäristötoimiala
MIP	Museon informaatioportaali, Turun museokeskus / Turun maakuntamuseo
MMH	Maanmittaushallituksen uudistusarkisto (KA (D))
RakVa	Turun kaupungin rakennusvalvonnan arkisto
SRK	Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän kiinteistötoimiston arkisto
TKA	Turun kaupunginarkisto
TMA	Turun maakunta-arkisto
VILA	Turun kaupungin viherliikelaitoksen arkisto (TKA, kaupunginpuutarhan piirustukset)

Asemakaavat ja asemakaavanmuutokset KYTO, kaavoitus

Eteläisen Takamaan salaojituskarttoja tiluslohoittain. Päiväämätön karttasarja. KYTO, paikkatieto ja kaupunkimittaus.

Ilmakuvat. Maanmittaushallitus, ilmakuvatomisto / KYTO.

Ilmakuvat KYTO, paikkatieto ja kaupunkimittaus; kaavoitus.

Karta öfver Åbo Stad underlydande bohl ägor. J. F. Henelius 1883. KYTO, paikkatieto ja kaupunkimittaus.

Kartta Eteläisen takamaan tiluslohkoista. N:ot 20 ja 21 ympäristöineen. Turun kaupungin mittausosasto 20.9.1943. KYTO. paikkatieto ja kaupunkimittaus.

Kartta Eteläisen Takamaan tuluslohkoista N:ot 20 ja 21 ympäristöineen. Turun kaupungin mittautomisto 20.9.1943. KYTO. paikkatieto ja kaupunkimittaus.

Kartta Eteläisestä Takamaasta 1930. KYTO, paikkatieto ja kaupunkimittaus.

Kartta tiluslohkoista N:o 21 ja 22 Turun kaupungin Eteläisellä Takamaalla. Turun kaupungin Rakennuskonttori, geodeetti-osasto 19.6.1933. KYTO, paikkatieto ja kaupunkimittaus.

Kauppakirja 16.11.1932. KYTO, paikkatieto ja kaupunkimittaus.

Kaupparekisteriote 1.4.1933, Oy Fridhemin kauppapuutarha. KYTO, paikkatieto ja kaupunkimittaus.

Kaupunginhallitus. Päätöspöytäkirjat, TKA.

Kaupunginvaltuusto. Päätöspöytäkirjat, TKA.

Kiinteistö- ja rakennuslautakunta, maa- ja metsätalousjaosto. Päätöspöytäkirjat TKA.

Kiinteistö- ja rakennuslautakunta. Päätöspöytäkirjat TKA.

Koivula; Piirirajainkäynti tilusvaihtoineen (koskien Haritun, Pappilan ja Peltolan yksinäistaloja) 1892. MMH A105:26/4-7.

Kortistotieto Turun kaupunkikylä Sotalainen; kv 18.11.1915 § 6 ja kv § 23. KYTO, paikkatieto ja kaupunkimittaus.

Lopullinen selitelämä ja arviokirja. Toimitus 51415/57003, 1976. KYTO, paikkatieto ja kaupunkimittaus.

Luovutussopimus 30.12.1992. Turun kaupunki ja Turun ja evankelis-luterilaiset seurakunnat. KYTO. paikkatieto ja kaupunkimittaus.

Peltola; RNo 115 Peltola osittainen rajankäynti sekä tilusvaihto tilan RNo 117 Ilpoisen kylässä, kanssa 1937. MMH A105:52/1-3.

Plan af Åbo stad 1837. KA D (Turku Itu* 15/- -).

Rahatoimikamari. Päättöspöytäkirja 25.5.1920. KYTO, KYTO. paikkatieto ja kaupunkimittaus.

Rakennuskortisto Ilpoistentie 3. Rakennukset karttapohjalla ym. Päivitys lop. 1993. KYTO, KYTO. paikkatieto ja kaupunkimittaus.

Tiluslohkokartat. KYTO, paikkatieto ja kaupunkimittaus.

Tontti- ja maa-alueitten vuokralaisluettelot, Peltola. KYTO. paikkatieto ja kaupunkimittaus.

Turku virastokartta 1965, 1:5000. KYTO paikkatieto ja kaupunkimittaus.

Turun eteläisestä takamaasta kartta ja selitys sekä Sotalaisten kylän (ynnä Pisuntalon) isojako 1793–1811. MMH A105:69/8-15.

Turun kaupungin kiinteistö- ja rakennusvirasto. Kartta osasta Turun kaupungin Peltolan kaupunginosaa, kartta 988. Mittausosasto 13.4.1967. KYTO, paikkatieto ja kaupunkimittaus.

Turun kaupungin puutarha. Ehd. kaupungin puutarhaan liitettävästä lisäalueesta. Peltolan kaup. osassa. Turun kaupungin talorakennusosasto 27.9.1962. KYTO, paikkatieto ja kaupunkimittaus.

Turun ja Porin lääniä, Maskun 92,161 km² ja Piikkiön 30,911 km² kihlakuntia. 1880 vuoden mittaus. Topografikartta 1:21 000, 123,072 km². KA, Topografikarttojen kokoelma, venäläiset topografikartat, Turku, IX 16.

Turun matkailukartta. Turun kaupungin mittausosasto 1963. Piirtänyt Tauno Torpo. KYTO paikkatieto ja kaupunkimittaus.

Turun opaskartta 1968.

Trimble WebMap. Paikkatietojärjestelmä. Trimble & KYTO.

Tonttijakoasiakirjat. KYTO, paikkatieto ja kaupunkimittaus.

Uusi kaupunginpuutarhan taimisto 16.12.1944. TKA / VILA.

Virastokartta 1965, lehti C5 Peltola. KYTO, paikkatieto ja kaupunkimittaus.

Tonttijakoasiakirjat. KYTO, paikkatieto ja kaupunkimittaus.

Vuokrakirja 19.1.1932. KYTO, paikkatieto ja kaupunkimittaus.

Vuokralaisluettelo Eteläinen Takamaa tilukset 21 ja 22. KYTO, paikkatieto ja kaupunkimittaus.

Åbo Stad Jämte Omgifningar 1911. KA D (Turku Itu* 24/- -).

Vuokrasopimus 21.11.1901. KYTO, paikkatieto ja kaupunkimittaus.

Kirjallisuus

Cardberg, C. J.: *Turun kaupungin historia kivikaudesta vuoteen 1366*. Turku 1971.

Innamaa, Kerttu: *Kaarinan pitäjän historia. IV osa. Aikakausi 1870–1939*. Kaarinan historiatoimikunta, Turku 1957.

Juva, W. Einar: *Seurakunta ja hengellinen elämä*. Jutikkala, Eino: *Turun kaupungin historia 1856–1917*. Turku 1957.

Kaisti, Riikka & Puhakka, Martti: *Unikankareen kummulta Skanssin Malmille. Turun hautausmaan vaiheita*. Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä & Turun maakuntamuseo 1999.

Kuujo, Erkki: *Turun kaupungin historia 1366–1521*. Turku 1981.

Nikula, Oscar: *Turun kaupungin historia 1721–1809*. Turku 1971.

Oja, Aulis: *Kaarinan pitäjän historia I. Kaarina keskiajalla ja 1500-luvulla*. Turku 1946.

Saarinen, Samuli: *Ketarantien alueen maankäytön historia. Korttelit VI 40 ja 47 sekä Helsinginkatu*. Turun kaupunki, kaavoitus 16.1.2018.

Sanomia Turusta. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot < <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti> >.

Turun lehti. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot < <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti> >.

Turunmaa. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot < <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti> >.

Turun Sanomat. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot < <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti> > ja VILA.

Turun yleiskaava ja kaupungin kehittämissuunnitelma (Olavi Laisaari). Turku 1952.

Uusi Aura. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot < <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti> > ja VILA.

Uusitalo, Sinikka: *Turun kaupungin historia 1918–1970*. Turku 1982.

Åbo Tidning. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot < <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti> >.

Åbo Uderrättelser. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot < <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti> > ja VILA.

Suulliset lähteet

Reiman, Jorma. *Hautausmaan työnjohtajan henkilökohtainen tiedonanto* 23.5.2018.